

Distsipliin.

(Järg).

Wõimu arenemine.

Ürgaja suguharu inimeste jõud oli esialgul suunitud ainult aineliste tarwiduste rahuldamisele. Rahuldamise abinõud asusid väljaspool suguharu, — pääasjalikult looduse walmisandides. Seepärast tarwitati ka wägiwalda ainult looduse kallal. Suguharu piirides awaldus see wägiwald harwemini, sest et wõitluseks polnud esialgu põhjusi: puudus walitsew klass, õiguslikud suhted olid õige lihtsad ja ei kannud isiklikku laadi. Hoopis teisena kujunes asi siis, kui ilmus wõimalus looduse andisid saawutada mitte wahetult, waid wõõra töö eksploateerimise teel — warguse, rööwimise ja orjastamise näol.

Kui inimeste jõuawaldused wõtawad niisuguse suuna, siis satuwad isiklikud õigused alalisse kokkupõrkamisse. Wõitlus, mis ette wõetakse nende maksmapanemiseks, tekitab mitmesuguseid jõudude gruppeerumusi ja selle tagajärjeks on klassid ja seisused. Wõitjad teostawad oma subjektiivseid õigusi, sundides neid pääle wõidetuile, kui üldist kohustust.

Igasuguses ühiskondlikus algorganisatsioonis wõib kohata kolme algelementi: ühisuse pää, rahwawanemad ja rahwakogu. Wastawalt sellele, missugune neist elementidest omab teiste suhtes ülekaaluwa tähenduse, kujuneb wälja poliitiline organisatsioon ja järelikult ka poliitiline wõim — riik. Wõitlus wõitjate wahel toob esile jõudude uue gruppeerumuse, mis, alata kitsenedes, wiib kaksikwõitlusele, mille tagajärjeks oli absoluutne monarkia, despootia. Ühiskondlikud õigused omandawad subjektiivse laadi. Näiteks oleks kohustus „jus primae noctis“, mis omal ajal kandis samasugust seadusliku õiguse iseloomu, nagu seda praegu kannab isikliku wabaduse õigus. Kui ühiskonnas wõimule pääsewad inimesed, kes teistest kõrgemal seisawad oma teadmiste, wanaduse, sündimise wõi rikkuse poo-

lest, mooduneb see wõim wanemate, paremate (aristokraatia), ehk rikkamate (plutokraatia) walitsuseks ja, lõpuks, kui wõimu oma kätte wõtawad kõik ühiskonna liikmed, mooduneb ühiskond rahwawalitsuseks (demokraatia).

Riikline wõim.

Kokkuwõetult — poliitiline wõim wõttis oma alguse perekondlis-suguwõsalselt wõimult, mida kohtame weel praegugi rändawate rahwaste juures, muutus järkjärgult suguharuliseks wõimuks, mis tekkis ühes paigale asumisega, siis territoriaalseks wõimuks, mida kohtame pärismaade pidamises (keskaja feodalism), ja jõudis, lõpuks, wälja rahwuslikule rippumata riigikorrale (souveraineté), mis walitseb nii terve territooriumi kui ka terve rahwa üle.

Riiklist wõimu nimetakse ka weel kõrgemaks wõimuks. Kõrgema wõimu olulisteks tundemärkideks on tema rippumatus wälispidistes läbikäimistes teiste riikidega (ta on waba kõrwalisest waheseisemisest), samutigi rippumatus sisemistes suhetes (igasugune era tahte jõud allub riiklise wõimu tahte jõule).

See riikline wõim jaguneb oma funktsioonides eriwõimkondadeks: sõjawäe, rahaasjanduse, wälisesituse, siseasjade jne. wõimkondadeks. Riikliste asutuste tegewus erineb omakord: nõupidawaks, korraldawaks ja täidesaatwaks wõimuks. Kuritegewuse suhtes kohtame karistus-wõimu, distsipliini suhtes — distsiplinaar-wõimu.

Distsiplinaar-wõim.

Distsiplinaar-wõim on õigus, mis wolitab isikut ehk asutust määrama karistusi üleastumiste eest korra wastu, mis walitseb teatud tegewusharus, et sundida isikuid, kes alluwad sellele wõimule, täitma neile pääle pandud kohuseid. Distsiplinaar-wõim ei pruugi mitte alati olla kinnitud riiklise wõimu poolt, nagu seda on karistus-wõim, mis põhjeneb täielikult seadusele. Distsiplinaar-wõim wõib kuuluda ka ühisustele, samutigi üksikutele isikutele ja põhjeneb nende iseseiswale õigusele, erilis-õiguslikele suhetele. Näiteks wõiks olla majajärelõiguse distsiplinaar-wõim majajärelõiguse wastu, ehk osaühisuste üldiste koosolekute distsiplinaar-wõim neist osawõtawate aktsionääride wastu. Lahkumine nende kahe wõimu wahel awaldub ka selles, et karistus-wõim kohustab karistust määrama igal üksikul juhtumisel, mil rikuti seadust, kuna distsiplinaar-wõimu esitaja käsitab oma õigust täiel määral ja pole

sugugi sunnitud karistust määrama üleastumiste eest, mille distsiplinaarne iseloom. Distsiplinaar-wõim allub enam sellele mõistele, mis sisaldab eneses lepingu teel kindlaks määratud erilis-õiguslikke suhteid. Nagu kontragent lepingu põhjal õigustud on wastaselt poolelt tema poolt oma pääle wõetud kohustuste täitmist nõudma, wõib ka distsiplinaar-wõimu põhjal nõuda eriliste kohuste täitmist. Lepingu täitmine on kindlustud nõudmise õigusega; kohuste täitmine distsiplinaar-wõimu piirkonnas on tagatud karistamise õigusega.

Distsiplinaar-wõim teostub ainult teatud suhete piirides. Isegi kõige laiema ulatusega distsiplinaar-wõim, mis antud ülematele teenistuse korras, haarab endasse ainult temale alluwa isiku teatud tegewuse alad. Koosolekul wiibijad, näiteks, alluwad koosoleku juhataja distsiplinaar-wõimule ainult niikaua, kunni nad jääwad koosolekule, ja ainult selle juhusliku fakti tõttu, et nad koosolekust osa wõtawad.

Distsiplinaar-wõim on nõutaw kui abinõu, et alal hoida korda; korra alalhoidmine, omakord, oleneb nendest huwidest, mis ühte liidawad teatud inimeste grupi.

Distsiplinaar-wõimu mahutus piirdub järelwalwe kohusega ja õigusega wastutusele wõtta distsipliini reeglitest kõrwalehoidmise eest. Kõik distsiplinaar-wõimuga seotud õigused on seadusandluses harilikult ära tähendud kõrwuti nende suhetega, mis esile kutsuwad tema tarwiduse.

VI.

Sõjawäeline distsipliin.

A. Üldmõiste.

Sõjawäelise distsipliini tekkimine.

Sõjawäeline distsipliin, kui eetilis-seaduslik instituut, ilmus inimese arusamisse ja ellu ühel ajal esimese sõjawäe tekkimisega, sest sõjawäe ja sõjawäelise distsipliini ideed on üksteisest lahutamata. Kuid oleks ekslik arwata, et sõjawäeline distsipliin on tekkinud iseseiswalt. Distsipliini idee, nagu meie eespool nägime, tekkis kaugelt warem relwastud inimeste ühinemist sõja ehk wõitluse eesmärgil. Sõjawägi wõttis wastu walminud idee, koguni walminud sisu, rakendas selle oma tarwidustele ja täiendas puuduwate elementidega. Alates sel-

lest momendist, mil kujuta relwastud salk esimeses koosnenud riigis omandas õigusliku riikliku asutuse tähenduse, sai ka distsipliin kindlaksmääratud seadusliku iseloomu ja väljendus distsiplinaar normideks ja seaduseks.

Eespool nägime, et kõigis distsipliini erikujudes olid idee ja põhimõtted sarnased, lahku läksid ainult erandid — üksikute nõuete sisu ja abinõud, mille waral saawutati soowitud eesmäärke.

Asjaolu, et distsipliin on wälja kujunenud elust, wiib meid sellele ilmkahtlemata otsusele, et sõjawäelisest distsipliinist arusaamise pääle, samutigi abinõude pääle, millega seda teostakse, on oluliselt mõjuwad perekonnaelu inimlikud alused, ühiskonna jaotus seisustesse ja wiimaste õiguslikud ja faktilised wastastikused suhted, samutigi kõlblise ja waimlise kultuuri aste ja teised üldised seltskondlikud tingimused.

Ideeline külg.

Asudes sõjawäelise distsipliini kõigekülgsese waatlemisele, peame kõigepäält üles seadma need põhimõtted, millele wõiks baseeruda see üldise distsipliini erihar.

Kuulame, mis ütlevad selle kohta teadusemhed, samutigi wäejuhid ja riigimehed.

„Seltskonna ühiste jõupingutuste edu sõjaajal on proportsionaalne juhile ülesnäidatawa sõnakuulmise astmele“ (Spencer).

„Igalpool kogu maailmas tõi sõda esile nõudmise juhtide kui tugewa wõimu kandjate järele“ (Tailor).

„Sõjawäeline distsipliin on waimline jõud, mis ühendab kõik wõitluse abinõud — kohuse, komando ja sõnakuulmise alal — üheks elawaks organismiks“ (Uhatsch-Ogarowitsh).

„Hästi juhitud sõjawäed on hästi distsiplineeritud“ (Napoléon).

„Distsipliin on taktika alustugi, kõigi operatsioonide kompas. Tõsine distsipliin on aulaps, mis sünnitud isamaa armastusest“ (Bismarck).

„Hästi korraldud sõjawägede tähtsamaks omaduseks on distsipliin. Ta on sõjawägede esimeseks paremuseks, sest tema poole pöördume alati — nii sõja kõige raskemal kui ka kõige õnnelikumal silmapilkudel. Silmapilkudel, mil sõjawäed kannatawad nälga, niiskust ja külma, mil nad terwete tundide kaupa seisawad passiwselt wastase tule all, ehk lüüasaamise puhul surub neile pääle waenlane ja nad walmis on kabuhirmuliseks põgenemiseks, — ei wõi olla juttugi entusiasmist;

asjata hakkasime otsima päästmist temalt. Ainuüksi distsipliin suudab neil juhtumistel kindlustada sõjawägede wahel sidet ja anda neile tagasi kaotud wastupidawuse“ (kindral Blume).

„Sõjawäeline distsipliin on kõigi kõlbliste, waimliste ja füüsiliste harjumuste kogu, mis tarwilikud selleks, et kõigil astmetel seiswad ohwitserid wastaksid oma ülesandele“ (Dragomirow).

Kindral von der Goltz'i arwamise järele põhjeneb distsipliin sõdurite ja ohwitseride wastastikusele usaldusele. Kui sõdur, kes läheb wastu waenlase kuulidele, teab, et tema naaber teeb sedasama, kui ta on kindel, et teda kõige kõrgema hädaohu silmapilgul kaassõdurid ja ülemad maha ei jäta, tungib tema südamesse kohuse- ja autunne — tunne, mis sunnib teda põlgama igasugust hädaohtu ja ei luba maha jääda kaaswõitlejaist.

Austria ertshertsog Johann Salvator ütleb distsipliini kohta: „Distsipliini, mis purustab isikliku tahtejõu, ei wõi lugeda distsipliiniks, sest et wiimane ei ole muud kui wabatahtlik ja teadlik lahtiütlemine isiklikust tahtejõust; kuid selleks, et lahti ütelda tahtejõust, on tarwis, et ta oleks olemas.“

Austria „Dienst-Reglement“ (distsiiplinaar-, garnisoni- ja sisemäärustik) annab distsipliinile järgmise wäljenduse: „Sõjawäeline distsipliin on sõduri kaswatus, mille eesmärgiks on ilmtingimata sõnakuulmine, häätahtlik ja teadlik kohustest arusaamine ja täpikäälne teenistuse täitmine“.

Prantsuse „Règlement du service intérieur“ motiweerib distsipliini järgmiselt: „Distsipliin nõuab käsualuselt täsmalist ja alalist ülema sõnakuulmist ja tema käskude täpikäälset täitmist ilma kõikumata ja nurisemata“.

Lõpuks, Wene distsiiplinaar-määrustiku § 1 koondab distsipliini mõiste järgmisse lausesse: „Sõjawäeline distsipliin seisab waljus ja täpikäälises sõjaseaduste poolt ettekirjutud reeglite täitmisel.“

Formulatsioon.

Kõigi nende otsuste ja üldiste järelduste aluseks on järgmine idee: sõdur wõib täita oma ülesannet ainult tingimustel, mil tema tegewus ja eluolu alaliselt ja muutmatult akkordeerib seaduseandja ja juhi tahtega, mitte ainult käsutäimise mõttes, waid seda enam iseseiswuse näol, mil puuduwad ülema käsk ja walwe, s. t. tegutsemisel, mis wäljendub isikliku tahtena, samuti püüdena — saawutada juhi poolt ettenäidatud ja sõja-

wäele kasulikku eesmärki. Niisugune sõduri tahte potentsiaalne ja kineetiline seisukoht on võimalik ainult iseloomu wastawa väljakujunemisega; samutigi oleneb see õiguslikest ja kõlblistest waatepunktidest.

Need, nagu kõik teisedki inimese psüükilised omadused, kujunewad välja ümbruskonna mõjuwusel ja saadud muljete tagajärjel. Nende mõjuwuste kunstlik (harukordadel koguni loomulik) kombinatsioon moodustab kaswatawa olukorra; tegewus aga, mis on suunitud selle kombinatsiooni sünnitamisele, kannab nimetust „kaswatus“. Tagajärjeks on see, et ainukesena kõlblikuna abinõuna, mis muudab kodaniku sõduriks, esineb sõjawäeline kaswatus.

Eeltoodud selgitus distsipliini mõiste kohta ei ilmu siiski domineeriwana, ehk küll sõjakirjanduses wiimse 20 aasta jooksul ikka enam esile nihkub sõjawäelise kaswatusse idee. Distsipliini kui kaswatusse mõistmisele seatakse wastu pääasjalikult see wäide, et ta wastu waidleb sellele põlisele distsipliinist arusaamisele, mis on wõtnud omale kindla seisukoha sõjawäes. Suurem hulk, nähtawasti, wõtab omaks waatepunkti, mis asetab distsipliini ühele astmele kas sõnakuulmisega ehk tegewuse seaduslikkusega.

Eraldi wõiks wõtta järgmised mõisted:

„Sõjawäeline distsipliin — sõduri korrapärane suhe oma ametikohuste ja ülemate wastu, samutigi korrapärane ülespidamine väljaspool teenistust ja rippumata oma ametist“ (Hecker).

„Sõjawäeline distsipliin haarab endasse tingimused, mis määravad kindlaks ülemate ja käsualuste wastastikused suhted“ (W. D. Kusmin-Karawajew).

„Distsipliin on niisugune sõjawäelase kohus, mis annab sõjawäele võimaluse saawutada oma ülesandeid“ (N. Falejew).

„Distsipliini all mõistetakse niisuguseid abinõusid, mis on suunitud ühise tegewuse ja elukorra alalhoidmisele“ (N. M. Korkunow).

Kõigil eeltoodud mõistele on oma wastased. Esimese grupi mõistele, mis näewad distsipliinis sõnakuulmist, seatakse wastu järgmised wastuheited.

Sõnakuulmise kohustus on waidlemata üheks sõjawäe teenistuse põhikohuseks, kuid kaugelki mitte ainukeseks, mille tõttu ta ei suudagi haarata endasse kogu distsipliini olu. Pääle selle on mõödapääsmatu see nõue, et distsipliin peab haarama edasse mitte üksnes käsualuste suhted ülemate wastu — mil wõib olla jutt ainult sõnakuulmisest, — waid ka noore-

mate suhted wanemate vastu, samuti üheõiguslike üle-
mate omawahelised suhted ja, lõpuks, ülemate ja wanemate
suhted käsualuste ja nooremate vastu, mil sõnakuulmine jääb
täiesti tagumisele plaanile.

Teisest küljest, distsipliini kui seaduslikkuse mõistet loe-
takse ekslikuks selle tõttu, et riik esitab seaduse täitmise nõu-
ded mitte ainult sõjawäelastele, vaid ühesugusel määral ka
kõigile kodanikele. Waidlemata tõena esineb see asjaolu, et
tegewuse seaduslikkus tungib distsipliini mõistesse, kui ilmtin-
gimata element; kuid niisugusena ei suuda ta seda mõistet
siiski ära otsustada. See mõiste iseenesest ei suuda meile
selgeks teha sõduri niisuguste nõutavate omaduste allikaid ja
arendamise abinõusid, nagu seda on mehisus, waimukindlus,
enesesalgawus jne.

Waatamata selle pääle on sõjawäe elu praktika kohaselt
oluliselt tähtis teada saada, kuidas sõjawäes saadakse aru sea-
duseandja ideest ja kuidas ta realiseerub.

Ilmkahtlemata on aga see asjaolu, et distsipliini idee wäl-
jendub mitte ainult seaduse wormides, vaid seda enam neis
abinõudes, mis on ette kirjutud sõjaliste ülesannete saawuta-
miseks, eriti aga administratiivses konstruktsioonis (mida hari-
likult nimetakse distsiplinaarseks), samuti kohtulikust wastutu-
ses teenistuslike üleastumiste eest.

Põhimõte

Baseerudes distsipliini üldmõistele, samuti aluseks wõt-
tes eelpool toodud põhimõtteid, wõiksim sõjawäelist distsipliini
käsitawad põhimõtted seada üles järgmiselt:

Sõjawäeline distsipliin on waimline jõud,
mis põhjeneb seaduse austamisele ja teadlikule
kohustest arusaamisele.

Käsualuselt nõuab ta täielist sõnakuulmist ja katkemata
allumist oma ülemale, samuti tähipäälset käskude täitmist
ilma kõikumata ja nurisemata.

Ülemat kohustab ta hoolitsema oma käsualuste eest,
olema neile kõigis asjus eeskujuks — nii teenistuse täitmises
kui isiklikus ülespidamises — ja hoidma alal oma wäeosas
täielist korda.

Nii ülemaid kui käsualuseid kutsub distsipliin ausameel-
selt täitma teenistuse kohuseid, üksteisest wastastikku lugu
pidama ja seltsimehelikult abistama, lugedes meelegendust
lahingus kodaniku-sõjamehe kõrgemaks waimumehisuseks.

Teenistuse huwid, mis on ühtlasi ka riigi huwid, nõuawad, et distsipliin oleks wali ja samal ajal isalikult wastutulelik.

Distsiipliinile, kui teadlikule kohusetundele, annab iseloomuliku wäljenduse järgmine ütetus: „Sõnakuulmine on ideeline kohustus, mida täidame wabatahtlikult, parema arusaamisega ja mis omakord ülendab meie allumist. See sõnakuulmine erineb orjalikust sõnakuulmisest. Sõjawäelane, kes pole aru saanud distsipliinist ja teda ei tunnusta wabatahtlikult, satub naeruwäärilisse ja alatusse seisukorda: ta on kohustud sõna kuulma, kuid iga wäiksem akt selles suhtes näib temale olewat enesealanduseks; ta wiibib alalises meeäärriuses, kuigi ettewaatlikus ja salajases, olles isegi püüdlük oma peremehe ees, keda ta kardab. Wastandiks sellele on inimene, kes aru saab oma kohustest, kes allub isikliku weendumuse tõttu, ilma kartmata ja ennast alandamata, hoides alal oma täieliku inimese wäärtuse“ (Hase „Juhatamise kunst“).

B. Distsiiplinaar-määrused.

Waidlemata tõeline seisukoht on sellel, et distsipliini üldmõiste on jäänud muutmatuks kõigil ajajärkudel, et ta on ja jääb kosmopoliitiliseks. Ewolutsioneerunud on ainult distsipliini eesmärgid ja nende saawutamise abinõud. Sõjawäeliste distsiiplinaar-abinõude ewolutsioon oli õige aeglane. Meile kättesaadawast inimsoo ja sõjawäe ajaloost näeme, et sõjawäeline distsipliin põhjenes hirmu, karmuse, koguni halastamatuse ideele.

Praeguse aja distsipliin on täiesti lahkuminek sellest, mida nõuti warem. Friedrich Suure ja tema kuulsate grenadeeride ajal oli distsipliin täiesti mekaaniline ja hoiti alal äärmiselt raskete karistustega. 500 kunni 1000 witsahoopi anti harilikult käsu mittetäitmise, lubata puudumise ja wäeosast ärajooksmise eest. Need rasked karistused küündisid peaaegu kunni XIX aastasajani.

Uuemal ajal tungiwad kõigi riikide sõjawägedesse inimlikud terwendust toowad sõjawäelis-pedagoogilised ja õiguslikud ideed. Suurem hulk nüüdisaja sõjakirjanikke ehitawad distsipliini mõiste kaswatuse, kõlblise kohusetunde ja ülesannetest arusaamise ideele. Kaljukindlaks on saanud hüüdsõna: Mitte hirmutada, waid kaswata a.“

Et lõpulikku pilti saada distsiiplinaar-abinõude arenemisest, pöörame oma pilgud mitmesuguste riikide distsiiplinaar-mää-

ruste katsumisele. Kõige lähemal meile seisawad Wene määrused.

Wenemaa.

Oli aeg, mil sõdureile ette loeti sõjaseadusi ja seda lugemist üige õpetlikuks asjaks peeti. Sissejuhatuses „Sõjawäe Artikulile“ 1764 aastast leiame: „Sõjaseaduste ettelugemist alamwäelastele tuleb pidada kõigi roodu ohwitseride juuresolekul igal nädala- ja muul pühal, kui selleks iseäralist takistust ei juhtu.“

Ette loeti „Artikuli“ mõistagi terwikuna, nagu seda oli kokku seadnud seaduseandja, ilma et midagi oleks läbi lastud ehk juurde lisatud, ilma et mõte oleks läbi harutud ehk ära seletud.

Niisuguse ettelugemise eesmärgiks oli nähtawasti see kole mõju, mida päältkuulajates pidid awaldama waljud sõjawäelised karistused.

Tol ajal olid seadused ka tõesti halastamatult karmid *) ja seepärast wõime oletada, et niisuguste artikulide ettelugemine hästi märkita bas.

Aja jooksul, mil tekkisid inimlikumad waated, pehmenes ka karistuste karmus, ja üldise sõjalise kohustuse sisseseadmisega muutusid ka sõduri väljaõpetamise abinõud.

Sõjaseaduste kogus 1859 aastast (III jagu I raamatu § 428 IX lisas) on öeldud: „Sõdurite wõimalikule täiusele arendamise saladus peitub kunstis — juhtida nende tahtjõudu. Et õieti juhtida sõduri tahtjõudu, peab tundma seda mekaniismi, neid wedrusid, millega see tahtjõud rakendakse tegewusse, peab mõistma nende hingelisi ja kehalisi omadusi, nende iseloomu, peab wõitma nende täielise usalduse“.

1863 aastal väljaantud „Määrused distsipliini alalhoidmiseks“ § 1-s oli distsipliini mõiste ära selgitud järgmiselt: „Sõjawäeline distsipliin seisab waljus ja täpikäälises sõjaseaduste poolt ettekirjutud reeglite täitmisel. Seepärast kohustab ta täpikääliselt ja wastulausumata täitma ülema käskel, kindlalt kinni pidama auandmisel, hoidma korda usaldud komandos, ausameelselt täitma teenistuse kohuseid ja mitte karistamata jätta alluwate üleastumisi ja lõtwust“.

*) Peeter Suure artikul määras: teenistusest kõrwalehoidmise eest surmanuhtluse, enesewigastamise eest — sunnitöö ühes ninasõõrmete lõhkikäristamisega jne.

1882 aastal, mil asuti määruste täiendamisele, kutsus niisugune distsipliini mõiste äramääramine esile tõsised märkused, kuid loeti „praktilisest waatepunktist täiesti rahuloldawaks“.

§ 1 oluline paremus seisab selles, et ta üldisest mõistetest kujunewate kohuste kõrwal seab kõrwuti ka ülemate ja käsualuste kohused. Kuid tegelikus sõjawäe elus jäeti see parallelism tähelepanuta. Kõige ideelisem ja tegelikult tähtsam on § 1 näpunäide — „a usameelselt täitma teenistuse kohuseid“. See wiimane haarab endasse kõik teised eesmärgid ja loob distsipliinimõistesse eetilise elemendi. Mis puutub ülemate kohusesse — „mittē karistamata jätta käsualuste üleastumisi ja lõtwust“, siis ilmub see nõue ohwriannina wanale ajale — hirmudistsipliini idee peegeldusena. See kohustus nõuab oma teostamiseks kõige wäiksemat jõupingutust, kuna ta allakriipsutult leidis kõrwalekaldumata täitmist, tuues kahju teistele enam tähtsamatele kohustele, mis ette nähtud § 4-s. Teisest küljest, käsualuste ranga wastutawuse kõrwal ülemate teotamise eest ei kannud wiimased oma käsualuste teotamise eest mingisugust wastutust, wälja arwatud löömine, mille eest olid määratud wäiksemad karistused. Niisugune seaduse konstruktsioon wiib ekslikule waatele, et distsipliin on ainult käsualustele, mitte aga ülematele.

Uute ideede mõju sõjawäes tõi § 1-le täienduse § 4 näol, mis ära määrab ülema teised kohused: „olla käsualustega läbikäimises õiglane, kanda isalikku hoolt oma komando eest, teada oma käsualuste puudusi, olla tarwilikul korral neile nõuandjaks ja juhatajaks, hoiduda igasugusest asjata ja teenistuse nõuetest mitte õigustud waljusest, samutigi arendada ja hoida alal igas ohwitseris ja alamwäelases sõjamehe kõrge kutse teadlikkust...“ Selles osas on aga määrustik oluliselt lahku läinud 1863 a. „Määrustest“ ja päälegi pahe mõttes. Temas puudub täiesti „Määruste“ § 3: „Ülem on käsualustele eeskujuks nii teenistuse hoolsuses, kui kõlbluses, ülespidamises ja kannatuses, suunides kogu oma tegewuse teenistuse kasudele ja hoidudes igasugusest omawolist nii oma ülesastumistes kui nõudmistes, samutigi karistuste määramises“. Wälja jäetud on ka § 4 redaktsioon: „Käsualustega läbikäimisel olla häädumlik ja õiglane, näidata üles wiisakust“.

Sellega on wiimne Wene distsiplinaar-määrustik wälja kujunenud palju pahemana kui eelwiimne. Oluliselt ei wõi teda distsiplinaar-määrustikuks nimetadagi; õigemini peaks ta kandma nimetust „distsiplinaar-karistuste määrustik“.

Wiimasest Wene määrustikust on välja kujunenud nõnda-nimetud „Töölise-talupoegade punase armee distsiplinaar-määrustik“, mille sissejuhatus on kaetud punase maskiga, kuid mille ridade wahelt purskab weri ja mis ähwardab karistada „kõige karmimate rewolutsiooniliste seaduste järele“. Eessõnas sellele määrustikule hüüab Mostõiko: „Sõjawäge ja riiki wõib päästa ainult raudse sõjawäelise distsipliiniga“.

Wõttes Wene distsiplinaar-määruste arenemiskäigu teatud ajajärkude suhtes, kohtame järgmisi selle distsipliini iseloomujooni.

Peeter I aegsete igasuguste sõjawäeliste karistuste karmus, mis täsmaliselt wastas tolaeagsetele õiguslikele ja olukorrakohastele waadetele, istutas sõjawäkke pääasjalikult karistuse distsipliini, mille eesmärgiks oli korra alalhoidmine kartuse, koguni hirmu waral. Niisugused waated seisid täielises kooskõlas perekondliku elu raamidega, mis tol ajal põhjenes weel „Domostroi“ põhimõttele, samutigi seltskondlikkude oludega, mis olid läbi imbunud teoorjuse mõistega, kooli kaswatusega, kus witsa ülesandeks oli parandada tõrkuwaid iseloomu ja selgitada tõntse päid.

Nikolai I ajajärk läks distsipliinist arusaamise suhtes wähe lahku Peeter I ajajärgust. Oli wast ehk märgata uuendusi, kuid algpõhimõte — halastamata karmus — jäi muutmatuks. Terwele sellele pea 200-aastalisele ajajärgule on õige tabaw järgmine iseloomustus: „Möödunud aegadel loeti ihunuhtlust karistuseks, mis ülema wõimuga, ilma kohtuta, pääle pandi. Hoopide arw oli määramata ja olenes iga üksiku ülema isiklikust hääksarwamisest. Kasarmutes seisid terwed witsakimpude wirnad; püssi õõntes peitusid kepid. Tihti juhtus, kus wäärtuseta süü eest — tugewa ohke eest riwis — sõdureile jagati sadandeid witsahoone. Kui siin weel seda silmas pidada, et isiklikku rusikaõigust ei loetud mitte ainult teotuseks, waid koguni karistusekski, et wiimane pahatihti kujunes piinatapuks, saame aru, mispärast ei wõinud välja areneda kohuseltunne“.

17. aprillil 1863 a. (suurte reformide ajajärgul Wenemaal) muudeti ära ihunuhtlus kui distsiplinaar-karistus, kuid kohtu otsusega wõis seda abinõu siiski käsitada. Seda enam aga läks moodi rusikaõigus. Neid kahte nähtust Wene sõjawäes wõiks kokkuwõetult iseloomustada von der Goltz'i ütelsega: „Kui ohwitseride domineeriwus sõjawäes muutub käre daks, tähendab see, et pind nende jalgade all on lõõnud kõikuma; mida nõrgem on sõjawäes distsipliin, seda despootilisema iseloomu ta omab.“

Wiimasel ajal, mil kõigi teiste riikide sõjawäed juba amugi olid asunud uuenduste teele, jäi Wene sõjawägi püsima wanadele traditsioonidele. Ehk küll sääligi märgata oli puhtsüdamlikke püüdeid paremuse poole, ei leidnud need püüded soodsat pinda oma läbiwiimiseks.

Milles seisis siis õieti põhjus?

Kõigepäält Wene rahwa madalas kultuurilises tasapinnas ja sellest olenewas Wene sõduri wastuwõtmatuses uutele ideedele. Wene sõjawägi ei olnud walmis mitte ainult Wene-Jaapani sõjaks 1904 aastal, waid ta ei suutnud selle sõja kurbade kogemuste põhjal end ette walmistada ka ilmasõjale 1914 a., waatamata tema juhtide suure tahtmise ja Wene riigi kõrgete materjaalsete ressurside pääle.

Kõige selle põhjuseks on Wene riigi ajaloolised sündmused. Alates oma ajalugu 862 aastal, oli Wene rahwas juba samal momendil Lääne-Euroopa rahwastest ligi pooltuhat aastat maha jäänud. Kui meie ajaloo sündmused kõrwti seame, siis näeme, et maailma näitelawal olid seks ajaks walminud juba niisugused sündmused, nagu: usukiusamiste lõpp Bütsantsis (842), Verduni leping ja Karl Suure riigi jagunemine (843), „Magna charta libertatum“ (1215). Sarmaatia legendikel aga kisklesid weel slaawlaste poolmetsikud suguharud, kogunedes ja uuesti ladunedes, kunni nad 1247 aastal langewad mongoollaste ikke alla, mis kestab wahetpidamata kunni 1480 aastani. Inglismaa oli sel ajal juba parlamentaarne riik (1272), kuna Wenemaal weel juttugi ei wõinud olla waimlisest arenemisest ja wabadusest.

Need ja weel teised tingimused, nagu Iwan Hirmsa wägi-wallawalitsus ja aastasadasiid kestnud orjus, jätsid rahwa hinge kustumatud ja sügawad jäljed ning paiskasid ta waimlisse ja kõlblisse pimedusse, millest ta pole wälja jõudnud tänapäewani.

Kõik see, kokkuwõetult, annab meile täielise seletuse, miks uuendused Wene distsiplinaar-määrustikus polnud tegelikult läbiwiidawad ja miks wanad distsiplinaar-abinõud tunnustati „praktilisest seisukohast täiesti rahuloldawaiks“, nagu rahuloldawaiks peab tunnustama kõiki Wene sõjawäes tarwitatawaid wõitluswiise senni, kunni Wene sõdur pole waimliselt niiwõrd wälja arenenud, et ta küps oleks uutele ideedele.

Polkownik Reek, oma „Sõja edu päätingimustes,“ ütleb wenelase iseloomu kohta: „Elu ja ajaloo sündmused arendasid tema waimus stoitsismi, mille ennastsalgaw wahwus on temale waewalt selge ja mõistetaw. Selge on, et see stoitsism areneb tema waimu nõrkusest, aga ei mitte tema uhkusest.“

Erandina Wenemaa sõjaajaloos esineb ilmwõitmata Suworow. Just siin tekib küsimus — kuidas oli võimalik ja millega seletada selle, kogu maailma imestust ärateeninud, wäejuhi edu? Süwenedes Suworowi eluloosse kohtame teda juba poisikesena sõjawäeliste teadmiste uurimisel; 15-aastaselt näeme teda astuwat wäeteenistusse lihtsõdurina. Kümme aastat lihtsõduri teenistust andsid temale võimaluse kõike seda põhjalikult läbi elada, mis osaks sai sõdurile; need aastad awasid temale sõduri sügawamad hingesaladused. Olles lihtne oma ülespidamises, tagasihoidlik ja wähenõudlik elutarwidustes, karm enesekaswatuses ja edasipüüdmises — omandas Suworow raudse tahtejõu, piiramata wahwuse ja oskuse juhtida nii üksikuid inimesi, kui terveid masse. Ta elas sama lihtsat elu nagu sõdurgi, olles wiimasele eeskujuks ja näiteks kõigis elujuhtumistes. Just sellega on seletataw see ilmotsata edu, mida ta alati ja igalpool oskas saawutada, see kõlbline ja füüsiline jõupingutus, mida üles näitasid tema wankumata sõjawäed Alpide harjadel. Ei ole wist ühtegi wäejuhti, kus oleks wõinud nii wõrd oma raudset ja kaljukindlat tahtejõudu edasi anda wägede, nagu Suworow.

Suworowi eeskuju on raskelt järelaimataw, sest ta esineb täiusele jõudnud elukutselise sõjamehe prototüübina. Kuid Suworowi tegewus on ka paremaks näiteks, millise suure tähtsuse omab sõjawäeline kaswatus, kui temale on antud õige suund.

Austria.

Austria määrustik seab esiplaanile käsualuse kohused, eriti aga sõnakuulmise; ülemate kohuseid puudutab ta ainult mööda minnes. Kaunis terawal kujul on wäljendud hirmudistsipliin. Austria distsipliini iseloomustawaks jooneks on nende kurikuulus karistus — rõngaste külge riputamine. See karistus sarnastub ristipoomisele ja on seotud kõigi tema tagajärgedega, nagu werejooks suust, minestus, soonte kärisemine ja isegi südame lõhkemine. Milliseid tagajärgi saawutati niisuguste karistustega, näitas meile ilmasõda.

Saksamaa.

Saksa sõjawäe seadusandlus, mis kodifikatsioonilises suhtes lahku läheb teiste riikide seadusandlusest, ei sisalda endas mõisteid, mis wastaksid Wene määrustiku §§ 1 ja 4. Kõneledes kohustest, laotab ta nad suuremalt osalt kõigi sõjawäelaste pääle, ilma et ta ülemaid käsualustest eraldaks (mõistagi pääle määruste, mis puudutawad sõnakuulmist ja auandmist).

Moraalne element on Saksa seaduste tekstis („Die Disziplinarstrafordnug für das Heer“ — 31 oktoobrist 1872 a.) esitud õige nõrgalt. Tegelikus elus on Saksa ja Austria sõjawäe juhid näidanud, et nad ei sooviks loobuda Friedrich Suure põhimõttest. Paremaks tõenduseks on kohtuprotsessid sõdurite peksmise alal, mille arv 1900—05 a. jooksul tõusis kuni 684 pääle aastas. Viimane aeg näitas aga, et nad teisele teele on astunud. Waljus üleastumiste kordumisel on nende distsipliini põhialuseks. Suurem hulk sõjawäelis-kaswatuslikke raamatuid on sakslaste loodud. Saksa sõdur ilmasõjas on selle kaswatus kõige paremaks näiteks.

Itaalia.

Itaalia määrustik annab kõige rohkem eesõigusi moraalsele elemendile, samutigi kaswatus ideele; ühes sellega lükkab ta esiplaanile ülema kohused.

Prantsusmaa.

Prantsuse määrustik seab kõigepäält üles wastulausumata sõnakuulmise ja katkemata allumise ülematele. Ta nõuab, et käsud oleksid täidetud täpipäälsest, kõikumata ja nurisemata. Ülema pääle paneb ta wastutuse oma käskude eest ja nõuab temalt teenistuse huwide nimel, et distsipliin oleks wali, kuid samal ajal ka isalikult wastutulelik. Ta keelab ära igasuguse karmuse, milleks ei leidu tarwidust, kõik karistused, mis pole ette nähtud määrustikus, ehk kui esile astuwad teised tunded, mis lahku lähewad kohusetundest, samutigi kõik haawawad teod, liigutused ja sõnad käsualuste suhtes. Ta nõuab ülemalet hääsüdamlust, wooruslikkust ja austusetunnet käsualuste kui kaaswõitlejate wastu, kes ühes ülematega on wõtnud oma pääle kohustuse kaitsta isamaa au ja rippumattust.

Prantsuse sõjakirjanik Durand, kriipsutades alla ülemate eeskuju ja distsipliini kaswatawat tähendust, astub otsustawalt wastu ülemate igasugustele „isalikkudele“ suhetele käsualuste wastu.

Inglismaa.

Inglased seawad modern distsipliini aluseks järgmised elemendid: 1) käsutäitmise, 2) usalduse, 3) loiaalsuse (truu-duse), 4) patriotismi ja 5) usu. Nad ütlewad, et inimene ei sünni käsutäitwana, waid et teda peab õpetama seks lapsepõlwest saadik.

„Käsitäitmine on distsipliini aluskiwi ja sõduri esimene kohus,“ ütleb lord Wellesley oma „Sõduri taskuraamatus.“ Napier ütleb: „Sõdur peab käsku täitma igas asjas. Nad wõiwad naerda ja naerawadki rumalate käskude üle, kuid siiski peawad nad käsku täitma, mitte seepärast, et nemad on pimesi käsitäitjad, waid seepärast, et nad teawad, et käsu mittetäitmine tähendab nende kutse aluskiwi purustamist.“

Mis puutub usaldusse, siis ei wõi olla distsipliini ilma selle omaduseta, mis peab olema sõduris kolmekordne: eneseusaldus, usaldus kaaslaste wastu ja usaldus oma juhtide wastu. Eneseusalduse loowad hääd füüsilised tingimused ja isiklik oskus ümberkäimises relwadega. Usaldust kaaslaste wastu saawutakse alalise üksteisega läbikäimisega ja jagades üldist rasket tööd. Kompani peab olema nagu perekond, millel ühised huwid, ja nagu perekonnas, peawad teda moodustawad osad kokku hoidma hädaohu tunnil. Seepärast ongi kompani sport ja kompanidewahelised wõistlused wäga wäärtuslikud tegurid distsipliini loomiseks. Nad ütlewad, et iga ohwitser ja allohwitser peab alati meeles pidama, et miski ei häwita nii palju usaldust ülemate wastu, kui waenuline nende ülemate käskude arwustamine.

Loiaalsus (truudus) ja patriotism on inglase erilisemad iseloomu omadused, sest mitte üheski rahwas pole niiwõrd wäljaarenenud rahvuslik ühistunne kui inglastes. Inglane ei unusta mitte kunagi, et ta on inglane; ta on uhke selle pääle, et ta inglaseks on sündinud.

Jaapan.

Jaapanlaste distsipliin, nagu kord juba öeldud, on rajatud nende usule, mille tõttu ka teenistuse ja eriti sõjawäeline distsipliin ei nõua neil iseäralist kaswatust. Waatamata selle pääle on kõik nende määrustikud läbi imbunud distsipliini tundega. Sõjawäelist distsipliini sisendakse lahingharjutuste teel ja lahingu ülesandeid saawutakse distsipliiniga. Sel puhul omawad iseäralise tähtsuse Jaapani riwi- ja wälimäärustik:

„Eraldi rõhku tuleb panna järkjooksude täpikäimisele; niisugune täitmiseviis ilmutab eneses distsipliini kõrgemat wäljendust ja peab sõdurile kaswama harjumuseks“.

„Sõjawäe olemasolu põhjeneb distsipliinile ja tema saatus oleneb ilmtingimata wiimase seisukorrast. Kui suurt agarust ja ettewõtlikkust ka ei ilmutaks tema orgaanid, kui hästi haritud ja osawad ei oleks ohwitserid ja sõdurid, — ei

tohi kunagi tagasi astuda kõige waljemast distsipliini täitmisest. Kogu sõjawägi peab olema läbi imbutatud sellest põhimõttest, ta peab üles näitama kõige täpikäsemat sõnakuulmist ülematele ja nende käskudele“.

C. Wäeosa kui organism.

Suure tähtsuse omab sõjawäelise distsipliini objekt — wäeosa. Mis on õieti wäeosa?

Wäeosa on organiseeritud salk. Wiimane on kunstlikult muudetud wäeosaks, kuid tal on alati kalduwusi olukorra mõjuwusel tagasi pöörduda esialgsesse seisukorda. Ideaalselt on wäeosa täiusele jõudnud olewus. Tema ajudeks on ülem; selgrooajudeks ja närwideks — kaader; lihasteks, mis sõnakuulelikult täidawad tahtejõu käske ja selgrooüdi reflekse — sõdurid.

Kaswatus ja õpetus teewad sõnakuulelikuks ja tugewaks sõduri (lihased); nad loowad kasulikud harjumused (refleksid); kaadrid — noorem komando koosseis (närwikawa) — on kaemat aega õpetud ülema poolt (tahtejõud); nad suudawad harilikus olukorras tegutseda iseseiswalt. Kui ülem on kindel neis harjumustes, wabaneb tema mõistus ja tähelpanu teistele enam tähtsamale tegewustele ja otsustele.

Loomulikult väljaarenenud inimese kehas andub iga tunne, mis wastu wõetud lihastest, pääajule, kuid sisseharjunud tegewus on tihtipääle enne täidetud, kui pääajus jõuab tekkida kahtlus. Wõrduw nähtus esineb just ideaalses wäeosas: luuraja kokkupuutumine waenlasega antakse teada ülemale, kuid enne, kui wiimane on otsusele jõudnud, on nooremad ülemad juba teinud wastawad korraldused ja loonud ülema tahtewõimu täidesaatmiseks paremad tingimused.

Hästi organiseeritud wäeosas, millel hää komando koosseis, tunneb ülem kõiki tema kannatusi; ta põeb kõiki tema willetsusi ja wõtab tarwitusele kõik wõimalikud abinõud, et neid willetsusi vähendada. Kuid esinedes ülemana, tahtejõuna, sunnib ta tarwiduse korral kõiki lihaseid (sõdureid) töötama kunni lõpuni, kunni täielise jõuraugemiseni, waatamata missuguste tahes kannatuste pääle. Wäeosas, samuti nagu iga teise elawa olewuse juures, wäsib wahel pääaju (ülem) enne ära nõudmast, kui sõdurid (lihased) on jõudnud oma jõupingutuste lõpupüürideni.

Wäeosa on wastawam loogilisele mõtlemiswiisile kui salk, sest et ta on oma koosseisus enam ühetaoline; üldised alused on tähendusrikkamad ja ülemale enam tuntud. Pääle

selle wõib ülem pöördä ainult oma wahendita käsualuste poole, need omade poole jne.; iga üksik grupp omab siin oma arusaamisele täiesti wastawä loogilise mõtlemiskäigu.

Salk kujutab enesest naisterahwast, kuna wäeosa enam isaloomale wõrdub, mis allub arukale tahtejõule.

Ideaalne wäeosa, omandades paremused, mis teda eraldawad salgast, hoiab ajal wiimase omadused — altruismi, mis on kõwendud seltsimehelikkusega, entusiasmi ja jõutunde. Need jõud, mis suruwad alla hirmutunde, on siin wiidud oma pinewuse kõrgemale tipule: enesearmastus hästi tuntud kaaswõitlejate keskel ja ülemate silma all, kel õigus tasuda teeneid, samuti karistada; distsipliin, sõnakuulmise harjumus; ülemate eeskujuga; wastutawus, mis tekitab teatud walwelolekut, isegi kartust seaduse ees; usaldus kaaswõitlejate wastu ja usk oma wäeosa wõimisesse, mis ei kohku mingisuguse hädaohu ees.

Seepärast ei tule ka imeks panna wäeosa wägewust, wõrreldes salgaga. Ta on tütaan, mis kohanud pigmeesid, Gulliver, kes sõtkub jalgega lillipuute. Rooma leegionid wõitsid kogu ilma ainult sellega, et nad kõige enam lähensid ideaalseile sõjawägedele.

Koondriwi oli see worm, milles kõige nähtawamalt esines sõjawäe wägewus kunni XIX aastasajani. Ta oli kohane omal ajal, mil wõideldi ainult käsitsi. Praeguse kiirlaske tulirelwa tule mõjuwusel on see wägewus saanud nõrkuseks. Koondriwi on aset annud puistriwi, milles üksikult tegutsewad väikesed osad, lahutatult teistest, suurte distantsidel ja interwaalidel. Selles riwiwormis on täpikäälse tähenduse ja ülesanded saanud iga üksik sõdur.

Sel puhul omawad aga uued riwiwormid kõrge moraalise tähenduse; meie waimusilma ette astub moraalne riwi, mis iga üksikule sõdurile ja komandole annab kindlad kohused ja kindla kõlblise aluse. Wiimane moodustab teadwuse, et igaüks neist eraldi ja kõik ühtlasele ühise eesmärgi poole püüawad, et igaühel on oma koht ja keegi ei ole jäetud saaduse hooleks. Nad tunnawad oma jõudu, millest koosneb terve wäeosa, terve sõjawäe, terve rahwa, terve riigi jõud ja wägewus ja nad teostawad seda kasulikku jõudu, et saawutada isamaale hääd käekäiku; neile ei tule mõttessegi tagasi pöörduda isikliku abituse esialgsele seisukorrale. Nad teawad, et jõud on tegur, mis elu hoiab, kuna iga tagasipöörmine tähendab kidunemist ja surma.

Selle poole peab püüdma kõigepäält kõlbline kaswatus, siis wäljaõpetamine, siis lahinguline üksmeel ja wastastikune abistus, side, lahingkäskude kiire edasiandmine jne.

Missugusele täiusetipule sõjawäe osa ka ei oleks jõudnud, ometi jäävad temale kalduwused muutuda uuesti salgaks; ainult tahtejõud (ülem) hoiab teda wäeosa seisukorras. Ta wõib kaotada oma ülemad, wõib hirmu mõjuwusel nõrgendada ehk purustada sisemise side, just analoogiliselt sellele, mis sünnib hirmust wallatud organismis. Organisatsioonilistes wäljaõppe ja taktilistes küsimustes peab alati püüdma leida tegurid, mis niisuguse nähtuse ilmumist wõib takistada: distsipliin, nooremate ülemate suurearwuline koosseis, mis hästi ette walmistud, käsualuste lugupidamise wõitnud ja kiirelt asetäitjaid leiab; normaalsete taktiliste ühenduste alalhoidmine; walwe, et wäeosad ei läheks segi. Wäljaõpetamisel peab olema wälja töötud ka wõtted, miile abil wõiks segiläinud wäeosa uuesti korda seada: waikus riwis, tuleandmise katkestamine signaali järele, koondumine ülemate juure jne.

Wastuoksa, kõik abinõud peab tarwitusele wõtma selleks, et waenlase wäeosades segadust sünnitada, et neid salgaks muuta, demoraliseerida, terroriseerida: ähwardused, kurnaw wõitlus, ootamata kallaletungid, mis tekitawad kabuhirmu. Seda tuju muutust peab aga kohe ära kasutama, sest et ta korralikude wägede juures on silmapilkselt möödunewaks nähtuseks. Waenlase wastu, mis muutunud demoraliseeritud salgaks, wõib kõik ette wõtta. Temaie ei pea mahti andma hinge tagasi tõmmata, et ennast uuesti korraldada ja wastupanu jätkata.

D. Ülemate ja käsualuste wahelised suhted.

Juba enam kui 160 aastat tagasi ütles Sakseni marshal Marits: „Kui wäeosas pole mõistlikult sisse seatud distsipliin ja kui seda ei peeta wankumata kindlusega, ei wõi lootusi panna sõjawägede pääle; nad muutuwad alatuks salgaks, mis riigile wõib saada hädaohtlikumaks kui waenlane,“ ja edasi: „Paljud ülematest arwawad, et nad kõik ära on teinud, kui nad on annud käsu ja palju käske, kuid walwakem suurema tähelepanuga nende täitmise järele ja karistagem üleastumiste korral ilma wahet tegemata auastmetes ja ametites. Karistused olgu karmid ainult tähtsate süütegude eest; mida pehmemad karistused, seda rutem kaowad korratused.“

Subordinatsioon.

Kuid selleks, et sisendada distsipliini ja hoolega walwata käskude täitmise järele, ei jätku kaugeltki ühe inimese jõust. Rastasadade kogemused on näidanud, et üks inimene suu-

dab walwata kõige enam 5—6 inimese tegewuse järele. Selle tõttu kerkib esile tööjaotuse nõue, s. t. et walitsemise wõim, mis koondud ühe isiku juhatamisele, oleks ära jaotud järkjärgulistes astmetesse, mis wastawalt üksteisele alluksid. Wiimane loob alluwusekorra, ehk niinimetud „subordinatsiooni.“

Subordinatsioon (alluwus) — et juhi mõte wõiks tungida terwesse tema wäeossa, möödumata ühtegi osa ja, wastuoksa, et teated ja muljed waenlasest ja olukorrast jõuaksid wanema juhi juure, ilma et nad mööduksid wahepäälseist orgaanest.

Alluwus ei nõua ainult sõnakuulmist, waid ka seda, et kõigis teenistuse suhetes ükski aste teisest mööda ei karqaks — ei ülewalt alla, ega alt üles. Ainult niisuguse alluwusekorraga on tingitud igasuguse, seda enam sõjawäelise korporatsiooni alalhoid, kelle ülesandeks on lahingeesmärkide saawutamine surmaabinõudega. Mida hädaohtlikum on saawutamise protsess, seda nõutawam on ka mõtte ja tahtewõimu ühtlustus.

Sõjawäeline organisatsioon koosneb terwest kogust üksikorganismest alates jaost (koguni üksiksõdurist) ja lõpetades armeega. Mis juhtuks siis, kui mingisugune aste omandaks olukorrale mitte wastawa suure iseseiswuse, ehk wastuoksa, — kui kõrgem instants ära unustaks, et alamatel astmetel peab olema oma teatud algatus? Esimesel juhtumisel tekib segadus, teisel — tegewusetus atrofeerumise tagajärjel.

Et niisuguse organismi loomine on kunstlik saawutus, peab üles näitama suurt tähelepanu ja hoolt, et selle organismi funktsioone wõimalikult lähendada loomuliku organismi funktsioonidele. Siin peab igal osal olema oma eriülesanded ja kõik osad peawad töötama kooskõlas üldise juhatuse all. Lubada ei tohi kõigepäält hüppeid üle komando astmete. Pahatihti patustawad wäeosa ülemad ise selle wastu, kui nad käsu annawad otsekohe weebliile, mööda minnes bataljoni ja kompani ülematest. Sellega kisuwad nad maha mitte üksnes nimetud ülemate iseseiswuse ja autoriteedi, waid wõtawad nende päält ära ka wastutuse, ehk teiste sõnadega, desorganiseeriwad ise oma wäeosa. Sel eeskujul pöörawad wäeosa ülema poole ka nooremad väljaspool komandokorda.

Alluwusekorra mõiste wõiks üles seada järgmiselt: alluwus on iga sõjawäelase kohus pöörata altpoolt ülesse esitustega, ülewaltpoolt alla käskudega, ja mitte muul wiisil, kui lähema astme kaudu ja komandokorras.

Alluwusekorra tähtsust alla kriipsutades, ei loobu meie, mõistagi, teadmisesest, et on olemas juhtumisi, mil olukorrahahalt ei saa kinni pidada alluwusekorrast, kuid ei pea unustama,

et erandid ainult kinnitawad reeglit. Igatahes peawad esimesel wõimalusel teadustud olema ka wahepäälised astmed.

Alluwus sõjas ja lahingus on üks keerulisemaist ja raske-
maist asjust, ja seda raskem, mida kõrgemal astmel seisab
ülem. Alamate komandoastmete järele on kergem walwata,
kuid kõrgemate suhtes muutub asi palju keerulisemaks. On
olemas inimesi, kes looduse poolest otsusewõimetud ja loiid,
on olemas inimesi, ja õige palju, kes saadud käsu ära täida-
wad parema südametunnistuse järele — kuid niisuguseid ini-
mesi on wähle, kes wõtaksid asja otsustamise oma wastutusele
ka siis, kui niisugune käsk puudub. Aastatega kaswab see
„ettewaatus“ weel kõrgemale ja seda enam, mida kestwam
reputatsioon kroonib sõjawäelase teenistust.

Kõik mängu pääle panna, et kõik wõita ehk kõik kaotada
— selleks ei jätku julgust mitte igäühel; seda saawutakse ai-
nult suure enesesalgawusega, ehk kõrge arusaamisega üles-
ände tähtsusest.

Siinjüures peab tähelepanu pöörama weel sellele iscäraldu-
sele, et sõda kutsub esile mitte ainult kõige kõrgemad, waid
ka kõige alatamad kired: pahameel waenlase wastu wõib
pöörduda wahel ka omade wastu. On juhtumisi olnud, kus
wäeosa, mis teisele wäeosale ristteel põigiti ette sattus, wii-
mase poolt lahingus abistusest jäeti. Iseäranis suured piirid
omab kadedus ja sellest tekkiw wihawaen. Ei ole niisugust
enam-wähem silmatorkawat edu, mis ei ärataks warjatud kade-
dustunnet, ja mitte ainult omasuguste seas, waid pahatihti
isegi ülemates. Näiteks wõiks olla Napoleoni wastus marshal
Davout, adjutandile, kes temale teatas Preisi sõjawäe purusta-
misest Auerstedti all: „Ütelge oma marshalile, et temale pais-
tawad asjad kahekordsetena.“

Subordinatsiooni ei jätkunud sõjas ja lahingus isegi nii-
suguste tähtsate sõjawägede wanemil juhtidel, nagu seda
kujutasid Aleksander Suure ja Napoleoni sõjawäed. Harjumus
alluda üksnes neile rööwis nende abilistelt omaduse alluda kas
wõi kellelegi oma kaasjuhtidest. Meie teame, et ühes Alek-
sander Suure surmaga lagunes täies anarkias ka tema sõja-
wägi. Sama nähtus oleks kordunud ka Napoleoni sõjawäega,
kui tema saatus oleks täiesti wälja kujunenud; igatahes tun-
demärgid selleks olid olemas.

Lugupidamine ülematest.

Lugupidamine ülematest kohustab kõiki sõjawäe-
lasi üles näitama wastastikust wiisakust ja nimelt wiisil, mis

omaks wõetud teatud sõjawäes. Seda kaswatuse osa ei wõi aga kuidagi ära segada distsipliini ja subordinatsiooniga ja asetada neid tegureid ühele tasapinnale. Et see nii on, näeme juba sellest, et wiisakuse reeglid on õige mitmekesised. Olid ajad, mil sõdurid terwituseks kübarad pääst wõtsid ja kõigile ohwitseridele rindesse pöördusid; nüüd tõstub ainult käsi kordardi juure, ja isegi kindralit kohates ei jää sõdur enam seisma. Ja seejuures ei kannata distsipliin karwa wäärtki. Edasi, erisikuil on omad wiisakuse wõtted — eurooplastel ühed, homimikumaalastel teised. Kui meie aga distsipliini ja subordinatsiooni poole pöördume, ei kohta meie midagi sellesarnast. Nii ühe kui teise normid jääwad igawesteks ja muutumatuiks kõigil aegul ja kõigi rühwaste juures; muutuda wõiwad ainult abinõud, millega neid saawutakse, sisendakse ja alal hoitakse.

See, omakord, ei tähenda weel sugugi, et sõjawäelise wiisakuse reeglid ja ülemate austamine wõiwad jääda kõrwalisteks asjuks. Meie peame tunnustama, et neil ei ole tegelikult nii suurt tähtsust, et nende saawutamise pärast ei maksa nahast wälja pugeda ja lohakuse eest waljult karistada. Seda arwawad need inimesed, kes ülematest lugupidamise ära segawad distsipliiniga. Siin peab meeles pidama, et lugupidamist suudab wõita ainult tõsise autoriteediga.

E. Abinõud distsipliini sisendamiseks ja alalhoidmiseks.

Distsipliin ei ole mitte eesmärk, waid abinõu; tema ülesandeks ei ole mitte seaduste tarwitamine, waid nende täitmine. Et rahuldada neid tingimusi, on tarwilik, et ülem oma alaliste waatluste põhjal mitmekesistaks tähesse tardunud seaduse käsitamist, kuid siiski ei pea ta oma nõudmistes lubama nõrkusi.

Distsipliini on eestkätt waja sõjawägede juhtimiseks, sest ilma wastawa juhatuseta ei suuda nad täita oma ülesannet. Ümberpöördukt, sõjawäelist distsipliini saawutakse wastawa juhtimise ja kaswatusega, sõjalise waimu ja autunde arendamisega, kiidustuse abinõudega ja wastutegewuse abinõudega.

Et sõjawägesid õieti juhtida, peab ülem wõitma käsualuste lugupidamise ja usalduse. Lugupidamist, seda enam aga usaldust suudab wõita, nagu kord juba tähendasime, ainult tõsise autoriteediga, s. o. teadmistega, oskusega, isikliku eeskujuga, samutigi õiglase ümberkäimisega.

Ülema autoriteet.

Ei ole kerge saada hääks sõduriks, kes suudab täita oma ülesannet: kuid palju raskem on olla ülemaks selle sõna õiges mõttes. Mida kõrgem ülem, seda wastutavam ja raskem on tema töö. Wähe on üksnes ettevalmistusest ja teenistuse kohuste waljust täitmisest, sest teenistuse kohuste tundmine ei suuda endasse haarata kõike seda, mida peab teadma nüüdisaja ülem. Sõjawäeline teenistus nõuab rohkem, kui ükski teine, wastawaid kalduwusi, wõimet ja armastust oma kutse wastu, et omandada kõiki teadmisi, mis ajakohaselt nõutawad.

Mitte aus ega wõimus, mitte hääkskiitmistes ega tasus ei pea ülem leidma omale moraalselt rahuldust, waid täidetud kohuste ülewas tundes, walitud töö muredes ja rõõmudes, armastuses oma töö wastu. Mitte kõik ei suuda saada ülemateks. Kuid kes endas waimu tunneb, peab uskuma oma kutse sisse. *Enne, kui saada ülemaks, peab igaüks tõsiselt järel mõtlema ja oma jõu kindlaks tegema.*

See, kellest saab teiste juhataja, õpetaja ja kaswataja, peab ise juhitud saama eriti tugewalt ja kindlalt. Ülem on alati nähtawal ja kõigile eeskujuks, tema pääle waatawad kõikide silmad, iseäranis aga tema käsualuste silmad, kes tähele panewad iga tema sõna, iga vähemat liigutust. Juhitawad tahawad juhis näha ainult ideaali, et alluda temale täie usaldusega. Tema wõib olla ainult hää; wastasel korral ei ole ta ülem.

Iga ülem, enne kui selleks saada, peab läbi tegema üldise kõigile reasõduri kooli. Ainult siis, kui kõik iseenda pääl läbi tehtud, suudab ta aru saada alluwate seisukorrast ja wõtab seda alati arwesse. Kes on kutsutud käskima, peab oskama ise käsku täita. Juhtiwalt koosseisult nõutawad teadmised ei piirdu ainult ettevalmistusega erilistes õpeasutustes; wiimane on ainult reasõduri teenistusele järgnew aste. Alatasast enesetäiendamist, õppimist ja teadmiste omandamist peab jätkama wahetpidamata kogu järgnewa teenistuse kestwusel; ainult wiimane kroonib ülemate ettevalmistuse ja seab nad oma kutse kõrgusele. Sõjaasjandus üldiselt on eestkätt praktiline ala. Sellepärast on ülema teenistuse ja elu kogemused, eriti aga lahingu kogemused, kõrgemal määral hinnatud. Kuid need kogemused peawad olema laialdased ja wastama praeguse aja sõjaasjanduse nõuetele, nad ei tohi esineda j. husliku tulemusena, seda enam weel möödunud aegade shablooni jäänusena.

Ülem on seaduse ja wõimu esi. aja sõjawäes. Tema tähtsus on suur. See asjaolu eraldab ülema teistest ja annab ise-

äranis kõrge ja austawa tähenduse tema kutsele. Kuid ülema isik ei wõi endaga täita seaduse aset, sest seadusele alluwad kõik ilma erandita. Ülem on esimeseks seaduse täitjaks ja käsitab seadust kõigis oma tegewustes. Et aga ülem on käsualuste seas igas suhtes esimene ja annab neile oma isikuga eeskuju, peab ta neid tingimusi kehastama kõrgemal määral. Kellele enam antud — sellelt enam ka nõutakse. Teadmiste nõrkus, seda enam aga nende puudulikkus rööwib ülemalt käsualuste lugupidamise ja usalduse; ilma selleta aga ei saa aset olla distsipliinil ja ei suuda saawutada lahingu edu.

Kohusetunde, kaljukindla tahtejõu, otsuswõime ja algatuse arendamine peab esinema iga ülema päämise püüdena. Kui temal puuduwad need paremused, siis ei suuda ta neid külge kaswatada ka oma käsualustele ja nõuda wiimastelt nende awaldamist. Ta on oma wäeosa hing. Tema peab ühes oma wäeosaga jagama kunni wiimaseeni kurbust ja rõõmu ja isegi surma. Lahingus peab ta oma käsualuseid wastu wiima kõige raskemale hädaohule, milles temal jällegi ei tohi puududa nende täieline usaldus, samutigi tema kõrge teenistusliku wäärtuse — autoriteedi — tunnustamine.

Kuid ei tohi unustada, et autoriteet ei kindlustu wõimu pääle, ei ole saawutataw waljuse ja karistusega; ta on tingitud waimlistest ja moraalsetest omadustest. Iga ülem peab olema ühtlane kõigi wastu, äärmiselt õiglane, kuid muutmata tungiw kõigis oma nõudmistes. Ta peab üldise töö ära jao-tama kõigi pääle; ta ei pea koormama ühte, ega andma ees-õigust teisele.

Rahulikkus ja püsiwus, enesewalitsemine ühes kindla meele ja energilise otsuslikkusega on kõige wäärilisemad omadused ülemas. Ainult niisugusel teel ja niisuguste abinõudega suudab ülem leida wäärilist hindamist oma käsualuste silmis. Ajaloos pole puudust näiteist, mil muutumata rahulik nägu, lihtne waade, kaitsetu inimese kindel seisak tegid jõuetuks ja löid tarduma waenlase. Metsikud ja werejanulised gallased ei suutnud tõsta oma mõõku, et salwata suurepäraseid Rooma senaatore. „Ma ei suuda tappa Mariust“, hüüdis alatu ori, wiskas oma mõõga kõrwale ja jooksis wälja wangimajast, kuhu ta oli saadetud tapma elatanud kangelast. Rooma sõjapäälük Kassius rahustas mässawa sõjawäe ainult oma juuresolekuga, pääle seda kui ta oma telgist oli wälja jooksnud õõrietes. Inimese Poja rahulikud sõnad — „Mina see olen“ — mõjusid paanilise hirmuna salga pääle, kes teda oli tulnud wangistama. Wangistajad jäid tardunult seisma, pöörasid esimesel silmapilgul tagasi ja paljud neist langesid maha.

Juhtimine ja kaswatus.

Sõjawägede moraalseteks alusteks on: 1) selge mõistus, 2) häatahtlikkus ülesannete täitmisel, 3) inimesearmastus, 4) ausus, õiglustunne, omakasupüüde puudus, 5) süütu ja teotatu kaitsmine, 6) truudus isamaale, 7) kohusetunne, 8) sisemine side. Eeltingitud omadusteks on: wahwus (mehisus, julgus), otsuswõime, kindlameelsus, algatuswõime (eraalgatus, iseseiswus, teguwõimsus), seltsimehelikkus ja, lõpuks, wähenõudlikkus igas olus.

Neis alustes ja omadustes peab wastu peegelduma iga üksiku sõjamehe wiimane kui samm.

Äärmiselt tähtis sõjawägede juhtimise ja kaswatuse juures on algolukord, tööle asumine; esimesed muljed jätawad järele tihtipääle kustumatu jäljed. Seepärast peab seda wõtma iseäranis tõsiselt ja tähepanelikult, moodustades selleks kõige soodsamad tingimused. Wale asjaajamine alguses, waatamata kõige paremate puuete pääle, wõib kauemaks ajaks, wahel koguni parandamata, kõik ära rikkuda, sest et ta inimeses alla surub usalduse ja tahtmise, sunnib teda peituma enesesse ja katma walelinikuga oma wõimeid.

Samuti tähtis on oskus asuda inimese tegelikule juhtimisele — aru saada ja hinnata tema omadusi, kasutada tema wõimeid ja iseäraldusi, samutigi silmas pidada tema tundlikke ja soodsaid külgi. Wiimane aga, ühes wahekorraga, sisendab temasse täieliku usalduse juhatamisse, et wastu wõtta kõiki wiimase nõudeid, usus nende ilmtingimata wajadusse ja kasusse, ja täita neid teadlikult ja hää meelega.

Juhtimine peab wägedele olema alati elawaks eeskujuks. Ta ei tohi kunagi eraldada teooriat praktikast, sõna teost.

Juhtimine ja kaswatamine peab sõjawägedes alaliselt esile kutsuma julget ja wärsket waimu, püüdes seda saawutada kõigi wõimalikkude abinõudega. Kui rasked ka ei oleks sõjawägede elu ja teenistuse tingimused, miski ja millalgi ei tohi rööwida neilt wajalist tugewust ja meelerahu. Rahulikult ja julgelt peab sõdur õskama silma waadata igaühele, igasugusele hädaohule ja isegi surmale.

Järgneb.

Kahuritega warustamine Saksa sõjawäes ilmasõja ajal.

Kahuritega warustamise küsimus tegi ilmasõja algusest pääle palju pääwalu kõigile sõdiwatele riikidele. Juba esimes-tes lahingutes selgus, et 1) käepärast olew kahurite arw on liig wäike ja ei wasta sugugi rahuajal kindralstaapides walitsewale arwamisele kahurite arwu kohta; 2) lahingutes reast kukkuwate kahurite arw oli üsna suur ja nõudis palju tagawara kahureid. Enne sõda arwati, et 1000 jalamehe pääle peab maksimum 5—6 kahurit olema. Kui paremad suurtükiwäe ohwitserid püüdsid sw. kuukirjade weergudel selgeks teha, et olewaid kahureid ei jätku operatsiooni läbiwiimiseks modern sõjas, siis kindralstaap (Wene, Saksa ja isegi Prantsuse) hakkas terawalt arwustama kirjutajaid ja mõistis hukka niisuguse jalgwäe koor-ramise kahuritega. Ilmasõjas aga, häda sunnil, kaswas kahurite arw kiiresti kunni 12-ni 1000 jalamehe pääle; kaewiksõjas iga 8 kunni 10 meetri pääle tuli 1 kahur. Iseäranis suurt puudust tunti alguses raskes kahurwäes. Kõik sõdijad hakkasid oma kahurite arwu palawikuliselt suurendama. Selle üle on käepärast huwitawad andmed Saksamaa kohta. *)

Saksa wäljakahurwäe täiendamises kahuritega ei tulnud esimeste kuude jooksul mingisuguseid raskusi ette. Nagu teada, oli sakslastel sõja algusel 5.068 kerget wäljasuurtükki ja 1260 kerget wäljahaubitsat. 1914 aasta lõpul walmisteti iga kuu 100 wäljakahurit; kahurite ehitamine sündis riigi päralt olewates wabrikutes (Krupp ja Rheinische Metallwarenfabrik); säääl ehitetawate kahurite arw jätkus esialgu nii rikki- ja kadu-maläinud kahurite wahetamiseks wäerinnal, mis esimese 10

*) M. Schwarte Der grosse Krieg 1914—1918.

sõjakuu jooksul 1200 pääle ulatas, kui ka mõne uue kahurwäe üksuse wormeerimiseks. Kuune wäljakahurite walmistamine kaswas järjest ja tõsis juba augustikuus 1915—270 ja 1915 lõpul isegi 480 pääle.

Sügisel 1914 a. wormeeritud wiie ja detsembris 1914 weel nelja tagawarakorpuse warustamiseks jätkus suurtükke ladudes, kuid märtsikuust 1915 alates uute formatsioonide jaoks wõeti ära igast batareist 2 kahurit ühes tarwilise meeste ja hobuste arwuga. Sellest ajast jäi Saksa wäljabatarei kahurite arw 4 pääle kindlaks, ja wana waidlus — kas batareis peab 6 wõi 4 kahurit olema — lahenes praktiliselt 4 kahuri kasuks.

Warsti tekkis tungiw tarwidus suurtükkide arwu wäerinnal weelgi suurendada Riigi päralt olewatest tehastest enam ei jätkund. Pidi mobiliseerima ka need wabrikud, kes enne suurtükkide walmistamisega kunagi tegemist ei teinud. Abinõu oli seua tarwilikum, et wäerinnal hakati ikka suuremal arwul nõudma rasket kahurwäge. Henschel'i, Borsig'i, Hannomag-Hannover'i, Hartmann-Chemnitz'i ja Thyssen'i tehased wõtsid suurtükkide ja nende jaoks tarwisminewate materjaalide walmistamise oma pääle. Sarnaste wabrikute arw kaswas järjest. Suurtükkide üksikute osade walmistamine jaoteti nende wahel, nii et lõpuks oli mitusada tehast ametis, mildest osa walmistas terwelt kergeid kahureid, osa — üksikuid kahuri kere- ja lafeti-osasid. Asjaga jõuti nii kaugele, et kuune suurtükkide walmistamine tõsis 1916 aastal 1500 ja 1917 aastal 2000 pääle. Raskusi sünnitas wäljakahurwäe ümberwarustamine uue kerge wäljasuurtükiga mud. 1916 (Feldkanone 16). Selle juures peatame edaspidi pikemalt.

Mis puutub raskesse kahurwäkke, siis sõja lahtipuhkemise silmapilguks oli müüserbataljonide ümberwarustamine uute müüseritega lõpetatud, samuti raske wäljahaubitsa mud. 1913 konstrueerimine oli 1913 aastal lõpule wiidud ja nende tellimise täitmise täies hoos; 10-cm. suurtükk mud. 1914 oli konstrueeritud ja tellimine wabrikutesse ära antud. Ka raskete kahurite walmistamine sündis Kruppi ja Rheinische Metallwaren tehastes. Tellimised nende pääle suurendeti kohe sõja lahtipuhkemisel ja wõeti ette lisaehitused ülaltoodud wabrikute laiendamiseks.

Raske kahurwäe tähtsuse suurenemisega hakkas wäerind nõudma raskeid kahureid järjest suuremal arwul. Kindlustest wõetud ja frondile saadetud rakendatud raske kahurwäe üksused ei suutnud tuntawalt wähendada nälga raskes kahurwäes. Järk-järgult wõeti kindlustest ka wanemad kindluse suurtükkide

süsteemid ja paigutati positsioonile väerinna rahulikumatesse kohtesse. 1915 aastal langenud Wene kindlustes said sakslased saagiks ligi 1600 rasket kahurit ja kasutasid neid jalamaid oma väerinna kõwendamiseks.

Kohe pääle Wene kindluste waldamist saatis Saksa sõjamineisterium asjatundjaid ohwitsere koha pääle saagi ülewaa-tamiseks ja Saksa sõjawäele kasutamiseks kõlbulikkude suur-tükkide ja muude sõjariistade registreerimiseks. Kuigi sakslaste saak mõnikord arwuliselt küll üllatawalt suur oli — lei-dus palju suurtükke, mis wenelaste poolt rikutud; suurtükkide tähtsamad osad olid tihtipääle kas ära wiidud ehk teadmata kuhu maa sisse peidetud. Kõik see wähen-das tuntawalt saagi tähtsust. Paljude suurtükkide kaliiber ei läinud Saksa oma-dega ühte, käepärast olew Saksa laskemõõn pidi nende jaoks ümber töötetama. Pääle selle, wõõrad suurtükid olid wõõra rohe jaoks konstrueeritud, nii et enne nende tarwitamist pidi toimetama spetsiaal poligonidel ballistilisi katseid. Neid katse-laskemise toimeteti erikommisjoni poolt harilikult Kummersdorfi laskeplatsil.

Rutuliselt, kuid siiski küllalt põhjalikult läbiwiidud katse-laskmistel leiti pea kohane Saksa rohe sort, laengu kaal mää-rati kindlaks, sammuti passiti järele laskemõõn, seati kokku lasketabelid ning laske- ja warustamisreeglid. Niiwiisi järelproo-witud saagina sakslaste kätte langenud suurtükid saadeti tüü-pide kaupa teatud kahurdepoodesse. Sää-l waadati kahurid weel kord põhjalikult üle, parandeti wäiksed rikked ja wormeeriti neist batareid ning saadeti ühes kõige tarwilise warandusega ja laskemõõnaga wäerinnale. Iseäralise häämeelega tarwitasid sakslased wastaste käest wõetud liuglewa lendjoonega raskeid suurtükke, millest neil suur puudus oli. Et neist suurema dis-tantsi pääle tulistada, tarwitasid sakslased suurendatud laen-guid, kuid warsti selgus, et nende laengute tarwitamine on hädaohtlik: suurem osa kahurkeresid lõhkes. Saagiks saadud kahurid aitasid sakslased kitsikusest wälja just sel ajal, kui Saksa uuemaid suurtükke tehastes alles walmisteti. Wana laadi kahurid waheteti siis järk-järgult uute wastu.

Rasketeh kahurite tellimise täitmine nõudis 1 aasta. Alates 1915 aasta aprillikuust suurenes nende walmistamine märksa. 1916 aasta jooksul saadeti wäerinnale üle 1200 Saksa modern raske suurtüki, millega kaeti kõik kaotused raskes kahurwäes. Need kaotused olid iseäranis suured Verduni piiramisel ja Somme lahingus, näituseks Verduni all waheteti iga tegew raske kahur üks kord.

Kergeteh kahurite walmistamise tingimused olid Saksamaal märksa hõlpsamad kui rasketeh omad. Rasketeh suurtükkide

ehitamises polnud võimalik kasutada iga tehast, — selleks pidi walima soliidsemad wabrikud, kes mitme aasta jooksul raskeid kaliibreid ehitanud ja selles suhtes teatud kogemused omandanud. Selleks oli kohasem kuulus Kruppi firma. Hiljem walmistas 10-cm. kahurkeresid ka firma „Henschel und Sohn“ Kasselis.

Kahurite ja nende tarbeasjade hädaliselt kiire walmistamine takistas sakslastele kahursüsteemides ette wõtta ja läbi wiia paljuid sõja kogemuste põhjal ilmsiks tulnud parandusi ja uuendusi. Teiselt poolt, kõigi nende uuenduste pääle pidi waatama praktiliselt ja mitte unustama majanduslikku külge; süsteemide rohke arw oleks tingimata wiinud segadusele warustamise ja wiimast hädaohtlikult raskendanud. Sellest kõige-päält tuligi kahur „K. i H.“ (das Feldkanonenrohr in leichter Feldhaubitza Lafette) — kerge suurtükk kerge haubitsa lafeti pääl. Selle lafeti ehitus wõimaldas suurtükile tõstenurga kunni 45°. Nimetatud kahurist sündis kerge wäljasuurtükk mud. 1916, missugusele jäeti haubitsa lafett ja niiwõrd pikk toru, et oli võimalik tulistada hariliku mürsuga kunni 9.100 m. ning spetsiaal mürsuga kunni 10.700 m. Laskemoonaga warustamise lihtsustamise suhtes jäeti kaliiber endiseks (7,1 cm.).

Ka kerge wäljahaubitsa (i. F.-H. 16) toru pikendeti, lafett kõwendeti, mis laskmisel täislaenguga wõimaldas tulistada hariliku mürsuga kunni 8.400 m. ja spetsiaal mürsuga kunni 9.700 m.

Uute kahurite tarwitamisel, iseäranis F. K. 16, ei puudunud esialgu mõned raskused, näituseks süüetoru seadmisel, brisant granaadi tarwitamisel jne., kuid energia ja jõupingutused aitasid siin lühikese aja jooksul hädast wälja. Wäeosad olid uute kahuritega väga rahul, sest sellest ajast kaotasid wastaste wäljakahurid ülekaalu laskedistantsi suhtes.

1917 ja 1918 aastate jooksul ei tehtud wäljakahurites mingisuguseid täiendusi. Et neid raske kahurwäega ühtlustada, wõeti tarwitusele ühine nurgamõõtja.

1916 aasta uute kahurite kohta ei oldud sugugi arwamises, nagu oleks nad täiesti ideaalsed ja wastaks igapidi uue aja kahuri konstruktsioonile ettepanemisele nõuetele, — nende pääle waadati kui ülemineku aja süsteemide pääle. Sellepärast, waatamata selle pääle, et wäljakahurwägi nimetatud süsteemidega ümber warusteti, jätkati tulewiku ideaalse wäljakahuri konstrueerimist. Selleks moodusteti 1917 aastal üks katsekahuripolk, mille batareisid warusteti mitmesugusüsteemiliste kergekahuritega, et neid wäerinnal praktiliselt proowida. Üks nendest batareidest oli warustatud Wene 3" wäljasuurtükidega mud. 1902, missugused katsete tagajärjel tunnusteti

sakslaste poolt ballistiliste omaduste poolest paremaiks kergeiks väljasuurtükeks kõigis sõdiwais riikides.

Mäe kahurwägi puudus sakslastel rahuajal täiesti. Algu- ses aitasid välja mäesuurtükid, mida Saksa wabrikutes välja- maa jaoks walmisteti. Mitmete katsete tagajärjel otsustas Saksa ülemjuhatus tarwitusele wõtta Austria Skoda mäesuurtüki ja Kruppi poolt konstrueeritud kerge mäehaubitsa. Neist wormee- riti 7 mäekahurwäe gruppi (Abteilung) wõitlemiseks Karpaati- des, Tirolis ja Serbias.

Jalgwäe kahuri konstrueerimine, mille ülesandeks oli jalg- wäe saatmine ja wõitlus tänkidega ning kuulipildujatega ja mida jalgwägi pidi ise eelikult maha wõtma ja lahingwälja mööda transporteerima, elas üle mitu staadiumi. Suuremal arwul neid ei walmistatud.

Mitmesuguseid tänkide wastu wõitlemise kahureid saadeti wäerinnale suurel hulgal.

Täнкide ilmumine liitlastel mõjuwamana sõjariistana saks- laste wastu sundis wiimaseid kõige suurema hoolega ja kiiru- sega asuma tänkide wastu wõitlemise abinõude leidmisele. Nii wäljakahurid kui ka jalgwäe- ja autokahurid said soomuspääga granaadi, mis tänki soomuse kergesti läbi puuris ja siis tänki seesmises ruumis lõhkes. See wastuabinõu aitas hädast välja. Täнкide arwu suurenemisega liitlaste juures suurenes ka nen- dega wõitlemise abinõude arw sakslastel. Wastaste käest sõja- saagina wõetud 57 m/m. kahurid seati tänkide wastu wõitlemi- seks weoautode pääle; lennukite wastu määratud 20 m/m. suurtükk, mille granaat jättis järele õhus walgustatud lendjoone, saadeti samuti tänkide wastu. Samaks otstarbeks konstru- eeriti uus 37 m/m. kahur; osa rewolversuurtükke ehiteti üm- ber 37 m/m-ks tänkide wastu wõitlemise kahuriteks kergende- tud lafetiga. Ka need said laskemoonaks granaadi walguste- tud lendjoonega.

Hoopis uue haru suurtüki ehitustehnikas moodustas lend- masinate wastu wõitlemise kahurite ehitamine. Teada, üheski riigis polnud enne ilmasõda sarnaseid hahureid, sest keegi ei suutnud omale ette kujutada niisuguseid hiigla edusamme lennuasjanduses, nagu seda nägime ilmasõjas. Esialgu kasu- tas Saksamaa lendmasinate wastu wõitlemise otstarbeks was- tate käest wõetud, pääasjalikult Prantsuse ja Wene, kergeid väljasuurtükke, Belgia kahurkeresid Wene 48"-ise wäljahaubitsa lafeti pääl ning oma 3,7-cm. ja 9-cm. kahureid. Nende ülesanne seis selles, et kalli materjaali kokkuhoidmisel wõimaldada õhu- kaitset nii wäerinnal kui ka siseriigis. Läks ju ilma selletagi ää- retu hulk materjaale kahurasjanduse täiendamise pääle.

Kuid see kõik oli ainult ajutine hädaabinõu. Tegelik elu sundis sakslasi konstrueerima spetsiaal kahurtüübi lendmasinate vastu võitlemiseks. Võrdlemisi lühikese ajaga ehitavad nemad lennuväega võitlemiseks mitu hääd kahursüsteemi paremate optiliste sihtimisabinõudega. Siin aitasid suurelt kaasa Kruppi, Erhardti, Goerzi ja Zeissi tehased (viimased kaks walmistasid pääasjalikult sihtimisabinõusid).

Raske kahurwäe poolest seisis Saksamaa kahtlemata esimesel kohal kõigi sõdiwate riikide wahel. Saksa raske kahurwäe arenemisele rahuajal andis tõuke Prantsuse kindluste wõrgu ehitamine Saksa lääne piiri wastas ja wiimaste sõdade kogemused. Ilmasõjas mängis raske kahurwägi tihipäale otsustawat osa.

Ilmasõja algul oli Saksa raskete kahurbataljonide päämiks kahurtüübiks raske wäljahaubits mud. 02. Tema laskeulatawus oli 7.450 meetrit. Raske wäljahaubits mud. 13 ulatawusega 8.600 m. wõeti alles sõja eel warustusele ja ilmasõja lahtipuhkemisel polnud weel wabrikutest wäeosadesse jõudnud. Esimene wälja raske kahurbataljon warusteti nendega ümber oktoobrikuus 1914. Saksa kerge wäljakahurwägi jäi laskeulatawuse suhtes maha Prantsuse kergest wäljakahurwäest, mis pärast uus Saksa raske wäljahaubits etendas suurt osa wõitluses Prantsuse kerge wäljakahurwäega. Müüserbataljonid, warustetud 21 cm. müuseriga ulatawusega 9.400 m., mille pomm kaalus 120 kg. ja sisaldas 18 kg. lõhkeainet, wõitlesid hääde tagajärgedega tugewate toetuspunktide ja igasuguste soliidsemate wäljakindlustuste vastu. Nad suutsid — küll sammu — oma jalgwäele igal pool jälgida, rataswöödega isegi mööda halbu Wenemaa teid, ja olid parajal silmapilgul ikka kohal.

Ilmasõja algul oli wäerinna igatsus raske kahurwäe järele niiwõrd suur, et rakendatud raskest wäljakahurwäest ei jätkund, ning armeede toetamiseks wõeti kõik selleks wähegi kõlblikud rasked kahurwäe osad; samuti utiliseeriti suurtükiwäe tagawara polgud, landwehrbataljonid ja isegi landsturmformatsioonid.

21-cm. müuserist olid märksa tugewamad 30,5-cm. ja 42-cm. müuserid, milliste ülesandeks oli tugewate Prantsuse piirikindlustuste häwitamine. 42-cm. müüser oli esialgu transporteeritaw ainult raudtee abil, kuid pärastpoole konstrueeriti tema jaoks spetsiaal ratastega lafett mehaanilise weojõuga. Esimese niisuguse batarei ehitusega jõuti lõpule parajasti enne sõja algust. See batarei mängis otsustawat osa Lüttichi, Namur'i, Maubouge'i ja Antwerpeni wõitmisel. Nimetatud mortäär tõmbas oma pääle kogu ilma tähelpanu sõja esimestel päewadel Lüt-

tichi piiramisel. Paksud soomus- ja betoonehitused löödi läbi, rasked soomuskuplid lendasid õhku — lõhutud fortide Pontisse ja Loncin'i waremed pakkusid 42-cm. pommide hävituswõime kohta küllalt selge pildi. Moraalselt mõjusid nad garnisoni pääle otse kohutawalt — lühikese pommitamise järele andsid fortide meeskonnad endid alla ilma pikema wastupanekuta. Terwe rida Lüttichi forte wõeti ära 21-cm. müüserite abil: Chaudfontaine, Emboury ja Boncelles tõstsid üles lühikese aja pärast walge lipu. Lüttichi wõtmine wõlgnes ainuüksi raske kahurwäe tegewusele.

Ka Namur langes lühikese aja jooksul Saksa mortiiride tule all. Tema fordid olid sunnitud alla andma enne Saksa jalgwäe rünnaku algust, suuremalt jaolt juba teisel pommitamise päewal. Maubeuge ja Antwerpen, mida kaitsesid tugewad garnisonid, ei suutnud pikemat aega vastu panna Saksa raskele kahurtulele, samuti Prantsuse wäiksemad piirikindlustused Givet, Longvy, Montmedy, les Ayvelles; Camp des Romains wõeti ära lühikese pommitamise järele jalgwäe tormijooksuga; isegi uuema ehitusega fort Manonviller ei suutnud vastu panna 42-cm müüserite tulele. Wanemad Prantsuse kindlustused, nende hulgas ka La Fère ja Reims, jäeti prantslaste poolt maha ilma wastupanekuta. Sama suurt osa etendasid Saksa rasked kaliibrid Wene kindluste wõtmisel. Lahingutes Verduni all paistsid silma rasked kaugelaskjad 42-cm. raudteebatareid; fortide Douaumont ja Vaux wõtmine wõlgneb pääasjalikult nende tulele.

Suure tähtsusega oli mehaanilise weojõu tarwituselewõtmine raske kahurwäe transporteerimisel (Krupp-Daimleri ja Bräueri weowankrid mehaanilise jõuga). Mehaaniline weojõud wõimaldas tõsta raskete batareide liikuwust 100 klm. pääle päewas, millel oli õige suur tähendus raske kahurwäe masseerimisel tähtsamatele lahingpunktidele.

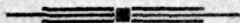
Liuglewa lendjoonega raskete suurtükkide tähtsust hinnati enne sõda Saksamaal mitte küllalt wääriliselt. Sõda nõudis tulistamist järjest suuremate distantside pääle. Sõja algul olid sakslastel mitmed kahurbataljonid 10-cm. suurtükke mud. 04, laskeulatawusega 10 800 m., mõni üksik kahurbataljon 13-sm. suurtükke ulatawusega 14 400 m. ning wäike arw batareisid, warustetud uuemat laadi 15-cm. suurtükkidega ulatawusega 19.500 m. Et saawutada weel suuremat laskekaugust, tuli kasutama hakata meresuurtükke. Krupp ehitas 1916 aastal traktoriga weetawa raske 15-cm. suurtüki mud. 16, mis laskis 22.000 m. pääle.

10-cm. suurtükk mud. 04 waheteti juba sõja algul järkjärgult 10-cm. suurtükiga mud. 14 ulatawusega 13.000 m.; teda tarwiteti ka lennuwäe wastu wõitlemiseks. Hiljem — 1917 aastal — konstrueeriti 10-cm. suurtükk mud. 17, ulatawusega 14.000 m. — kõik Kruppi tehase töö.

Üldise laskeulatawuse suurendamise tendentsi elluwiimiseks hakati lõpuks mürsu kuju muutma. Mürskudel spetsiaal mütsikestega (Haube) olid ootamata hääd tagajärjed Nii, 10-cm. mud. 14 suurtüki ulatawus tõusis uue mürsu kuju läbi 11.200 m. päält 12.700 m. pääle, uuel 15-cm. suurtükil — 19.500 m. päält 22.800 m. pääle, wanal 15-cm. suurtükil 10.000 m. päält 12.000 m. pääle. Suuremate kauguste jaoks walmisteti Kruppi poolt ja proowiti mehaanilised süütorud uuri mehahnismiga; granaatide tegewuse suurendamiseks pika maa pääl walmisteti tundlikud erisüütajad.

Ka haubitsailt hakati nõudma distantssi suurenemist. Selleks suurendeti laengud ja pikendeti kahurtorud, millega haubitsate ulatawus suurenes läbisegi 1000 meetri wõrra. 30,5-cm. suurtüki kere asetamine 42-cm. lafeti pääle suurendas selle ulatawuse 16.000 m. pääle.

1918 aastal pommitasid sakslased Pariisi 120 klm. kauguselt uuest Kruppi poolt konstrueeritud raskest suurtükist („Wilhelmsgeschütz“), mis awaldas suurt mõju kogu ilma pääle, seda enam, et selle suurtüki ehitustööd olid ümbritsetud suure saladusega ja enne tegewusse astumist keegi temast midagi ei aimanud.

Mõtted jalgwäe taktika alalt.

„Ayons donc, avant
tout, une infanterie soli-
de“.

Général Ecochard.

Jalgwäe ülesanne.

Jalgwäe ülesanne on waenlast laiali pilduda, teda häwitada pääletungil ehk kaitsel, omi seisukohti alal hoides.

Jalgwäe omadused.

Jalgwägi on ainuke täieline sõjariistlik, mis võimas on wõitlema liikumise ja tule abil igal maastikul, päewal ja ööl, iga ilmastiku juures.

Jalgwägi on meie aja wõitluses pääsõjariistlik — ehk nagu prantslased tihti oma sõjaajakirjades armastawad teda nimetada: „la reine de la bataille“ — mille toetuseks teised sõjariistliigid (suurtükiwägi, ratsawägi ja tehnilised wäed) on määratud. Mitte ükski teine sõjariistlik ei suuda täies ulatuses jalgwäe aset täita maastiku wõitmisel, waenlase lõpulikul häwitamisel ehk wangiwõtmisel ning seisukohtade (maastiku) käeshoidmisel.

Jalgwäe juhtimiseks tema ülesannete täitmisel on tingimata tarwilik tunda tema omadusi ning üldiseid tingimusi tema tarwitamiseks:

1) Ilma lahingjõuwankrite (tänkide) toetuseta on jalgwägi wähe võimas wõitluses hästi kindlustud seisukohtade wastu, mis kaitsud hästi kombineeritud tulega ning kunstlikkude tõketega.

Sarnases olukorras, sarnases wõitluses, vajab jalgwägi pääletungiks ettevalmistust wõimsa suurtükiwäe poolt.

Lahingjõuwankrite osade saatel wõib jalgwägi kindlustud seisukohtele kallale tungida suurtükiwäe lühikesel ettevalmistusel ehk koguni ilma selleta. Sel wiisil saab kõige paremini ära kasutada „ootamattuse element“ (Lääne rindel 1917 - 1918 a. olid suuremad pääletungilahingud pea kõik sel wiisil läbi wiidud). Sel wiisil algatud lahingut tuleb arendada, edasi tõugata juba suurtükiwäe wõimsal toetusel.

2) Kohtamislahingus ehk kallaletungil nõrgalt kindlustud seisukohtele, mis ilma kunstlikkude tõketeta ehk kaitstud halwasti kombineeritud tulega, on manõwreeriw jalgwägi täiesti wõimas ka ilma lahingjõuwankriteta.

Jalgwäe sõjariistad lubawad temale sarnases olukorras ära kasutada omi edusamme kallaletungil isegi siis, kui suurtükiwäe toetus enam-wahem puudub.

Olles lahingjõuwankrite saatel, on jalgwägi wõimas iga-sugusteks ettewõteteks, waatamata waenlase kaitse kõwaduse pääle.

3) Jalgwägi kannab oma õlgadel wõitluse päärasekust. Seejuures kannatab ta suuri füüsilisi ja moraalseid kao üsi. Seepärast tema kasutamisel, enam kui mõne teise sõjariistliigi kasutamisel, tuleb hoiduda iga-sugusest asjata liikumisest, pikkadest ootamistest, risti käiwatest käskudest, kõigest, mis wõib wälja kutsuda asjata wäsimust ehk kahtlust juhatuse oskuses ehk otsuswõimes.

Tema tarwitamisel on tarwis wõimalikult tihedam waetus puhkeks, mida wõib saawutada jalgwäe tuleriistade abil ning osawa jaotusega sügawusse paigunemisel.

4) Tule all ei wõi jalgwägi koondud formatsioonides manõwreerida, sest tema kaotused saawad sarnases seisukorras ülisuured. „Wõitlusgrupid“ (le groupe de combat, die Kampfgruppe, l'escouade, jagu) saawad sellest silmapilgust tema formatsiooni aluseks „Wõitlusgrupp“ tungib edasi ühelt tõkkelt teisele, otsides maastiku wõitides kaitset, kas terweņa, osade kaupä ehk üksikult, wõitleja wõitleja järel.

5) Jalgwäe tule jõu aluseks on automaatriistade tuli. Kuid automaatriistade tule wõimet saab täiel mõõdul ainult siis ära kasutada, kui see tuli on hästi suunitud ning hästi juhatud. Sellest järgneb, et moodsas lahingus pääle lahingformatsiooni omab weel ülisuure tähtsuse hää kaader (la nécessité d'un encadrement très solide),

hõudamine

kelle tähtsust teiselt poolt tõstavad hõredad lahingformatsioonid, mis ellu kutsutud moodsa lahingu häwitava tulega.

Põhja-Ameerika Ühisriikide määrustik jalgwäe lahingtegevuseks karakteriseerib järgmiselt jalgwäe osa moodsas lahingus:

„Jalgwäe osal lahingus on mitmekesised ning rasked kohustused:

Ta peab läbi imbnud olema isiklikust ja üldisest distsipliinist,

Ta peab suurt osavust üles näitama waenlase tule mahasurumiseks,

Ta peab üles näitama kõige suuremat wankumata püsivust kord saawutud edu käeshoidmiseks,

Ta peab kaljukindlat otsuswõimet üles näitama wõitluseks kuni wõimse meneni pääletungil ning kaitsel,

Ta peab treeneritud olema kõige raskemate rännakute läbiwiimiseks ning kõige suuremate kaotuste wäljakannatamiseks rännakul ehk lahingus,

Ta peab üles näitama tegewuse oskust ning algatuswõimet kõige keerulisemas ning kõige meeletumas olukorras.“

Kokkuwõtteks ütleb see määrustik (prantsuse tõlkes):

„La guerre moderne ne demande q'une seule espèce d'infanterie: la bonne infanterie“.

(Meie aja sõda nõuab ainult üht jalgwäeliiki — hääd jalgwäge).

Rahwas ja jalgwägi.

Ainult rahwastel, kes omawad hääd jalgwäge, wõib olla kestew edu ajaloos; ainult jalgwägi wõib tuua selle edu ning tagada tema alalhoidmist (Mauduis: „d'Infanterie“).

Omada kestwa aja jooksul hääd jalgwäge wõiwad ainult need rahwad, kellel hästi arenenud rahwustunne (patriotism) ning armastus oma iseseiswuse wastu.

Jalgwäe jõu aluseks on tema organisatsioon, tema kaadrid, tema sõjariistatus. Kuid selle aluse päätoetuseks on tema waim ning materjaal, millest ta moodustud, see on rahwas, kes teda komplekteerib. Ühesuguse organisatsiooni ja sõjariistade juures ei ole mitmesuguste rahwaste jalgwägi ikkagi ühesugune. Jalgwägi hoiab alal selle rahwa häädused ja pahed, kelle oma ta on.

Jalgwägi on sõjariistus rahwas; jalgwäelane — inimene ja päälegi niisugune inimene, nagu teda rahwas on loonud ja kaswatanud.

Iga rahwas omab niisuguse jalgwäe, millise ta ära teeninud Meil on ametlikus kirjawahetuses tarwitusele wõetud nimetus „rahwawäelane“, wahet tegemata, missuguse sõjariistliigi koosseisu sõdur kuulub. Kas see tehtud teadlikult wõi teadwuseta — ei hakka arutama, kuid see nimetus on hästi tabaw jalgwäe sõduri tähendamiseks. Samuti on õige jalgwäe nimetuseks sõna „rahwawägi“ Sõna „kaitsewägi“ on üldse, nii jalgwäe kui ka terve sõjawäe kohta, sõjateaduse seisukohalt täiesti ebaõige.

Missugune rahwas — niisugune ka tema jalgwägi.

Rikas rahwas, kellel hästiarenenud tööstus, wõib omada hääd suurtükiwäge; rahwas, kellel kõrgemad kihid sõjakad ja kelle majapidamises hää hobusekaswatus, wõib omada hirmuäratawat ratsawäge, kuid ainult patriootlik rahwas wõib omada hääd jalgwäge.

Inimene ja sõjariist.

Et mõistet saada ratsawäest, on eestkätt tarwis tundma õppida hobust; et suurtükiwäest aru saada, on eestkätt tarwis tundma õppida suurtükkide omadusi; et tehnilistest wägedest mõistet omada — on tarwis tunda lahingjõuwankrite (tänkide), soomusrongide, lendmasinate ja muude häwitusabinõude omadusi, sest ei ole ratsawäge ilma hobusteta, suurtükiwäge ilma suurtükkideta, tehnilist wäge ilma tehniliste häwitusabinõudeta.

Et aga aru saada jalgwäest, on eestkätt tarwis tundma õppida inimest, sest inimene on jalgwäe alus, sõjariist on tema abinõu.

Häwitusabinõude tehnika, s. o. sõjariistade tehnika, tõusis Euroopa suure sõja kestwusel hiigla kõrgusele ja andis niisuguseid saawutusi, millest waremalt unistadagi ei wõidud. Kuid ilmasõja kestwusel mitte arenis häwitusabinõude — sõjariistade — tehnika, waid suurenes ka nende arw.

Nii ei omanud jalgwäe bataljon Saksa sõjawäes 1914 aastal mitte ühtegi rasket ega kerget kuulipildujat, kuid 1918 a. oli tal 12 rasket ja 24 kerget kuulipildujat; Prantsuse jalgwäe bataljon omas 1914 a 2 rasket kuulipildujat, kuid 1918 a. — 12 rasket ja 64 kerget kuulipildujat; Saksa jalgwäe diwiis — 1914 a. 24 rasket kuulipildujat, 1918 a. — 108 rasket ja 216 kerget kuulipildujat, Prantsuse diwiis 1914 a. — 24 rasket kuuli-

pildujat, aga 1918 a. — 108 rasket ja 576 kerget kuulipildujat, Põhja-Ameerika Ühisriikide diivisil oli 1914 a. 18 rasket kuulipildujat, kuid 1918 a. — 225 rasket ja 775 kerget kuulipildujat. Suure sõja algul ei olnud jalgwägi üldse varustud käsigranaatiga, kuid suuris lahinguis 1917 a. suwel ja 1918 a. kewadel pildus Saksa jalgwägi neid kuus kuni 30 miljonini (Schwarte: „Die Technik im Weltkriege“).

Augustikuus 1914 a. omas Saksa jalgwägi, liitlaste üllatuseks, miinipildujaid, wahetamatut sõjariista jalgwäe saamiseks ja otsekoheseks toetuseks kõige lähedamail kaugustel pääletungile ning kaitsel.

Oktoobris 1914 a. nii liikuw- kui positsioonsõja oludes (Landeswehr Ronneburg — Wönnu lahingus ja Riia all) wõeti mõlemalt poolt tarwitusele mürkgaasi mürsud ja 22 aprillil 1915 Yperni all tungis Saksa jalgwägi esimest korda mürkgaasi lainete toetusel liitlastele kallale.

1916 a. septembrikuus wõtsid liitlased lahingus Pozierès all äkki tarwitusele, jalgwäe toetuseks pääletungil, lahingjõuwankrid (tänkid). Saksa jalgwäe üllatus ja hirm oli suur. Lahingus Cambrai all saatsid liitlased oma jalgwäe toetuseks jalgwäele tee awamiseks ligikaudu 300 täнки (Schwarte: „Die Technik im Weltkriege“).

Nii liitlaste kui ka Saksa suurtükiwägi kaswas ilmasõja kestwusel nii arwu kui ka kaliibrite poolest enne mitte aimatud suuruseni. Sõja algul oli diivisis 12 bataljoni pääle 12 kerget batareid, kuna 1917 aastal pidasid ing'ased tarwiliseks — pääletungiks 2 klm. rinde laiuse pääle koondada 24 kerge ja 33 raske batarei tule (W. Balck: „Entwicklung der Taktik im Weltkriege“).

1917 a. hakkasid lendmasinad osa wõtma maalahingust — ilmusid soomustud „jalgwäelahingu lendmasinad“ („Der Infanterieflieger“), mis toetasid oma jalgwäge ja lahingjõuwankreid tulega, ehk luure ja side pidamisega pääletungil ja kaitsel.

Sõjariistade tehnika hiigla arenemist äsjalõppenud Euroopa suure sõja kestwusel pikemalt kirjeldada — ei kuulu minu ülesande piiridesse, kuid ülaltoodud jämedais joontes üldpilt annab küllalise kujutuse selle arenemisest.

See sõjariistade hiigla suur ning kiire, hüppetaoline, arenemine, wõrreldes sõjariistade rahuaegse arenemisega, tõi mitmelegi kahtluse selle üle, kas omab inimene endise tähtsuse, kas pole mitte sõjariista tähtsus ette jõudnud.

Ardant du Pucq („Etudes sur le combat“): „Tihti sõjanähustuste uurimisel wõetakse lähteseisukohaks sõjariistad, ilma

wankumiseta oletades, et inimene, kes kutsutud sõjariista kasu-
tama, saab teda tarvitama nii, kuidas kästud. Kui waadelda
wõitlejaid, kui mõtlejat, teadlikku olewust, kes loobunud enda
liikuwast ja muutuwest loodusest, et muutuda mekaaniliseks
täitjaks ning olla abstraktse üksuse osaks lahingu mitmesugus-
tes kombinatsioonides — see tähendaks wälja mõtelda inimest,
missugust tegelikult pole. Inimene koosneb kehast ning wai-
must, ja waatamata waimu tugewuse pääle, ei suuda ta sellel
mõõdul walitseda keha, et see, olles asetud kadu silmade ette,
ei hakkaks mässama ja ei tumestaks mõistust“.

Mis on siis sõjariistade tehnika hiigla arenemise tule-
mused?

Eestkätt on ta muutnud lahingu formatsioone,
tehes neid hõredateks rinnet pidi ning sügawateks.

Teiseks on ta muutnud jalgwäe wõitluswiisi:
tegewuse asemele rühmade ahelikudega on ta ellu kutsunud
tegewuse „wõitlusgruppidega“ (die Kampfgruppen, le groupe
de combat).

Selle mõju kohta, mis awaldasid' jalgwäe uued lahingu
formatsioonid ja uus wõitluswiis inimese suhtes, ütleb F. v.
Bernhardi järgmist („Vom Kriege der Zukunft“ — Nach den
Erfahrungen des Weltkrieges): „Juhtide, eriti jalgwäe wäikse-
mate üksuste juhtide, tegewuse iseseiwus omab nüüd ülisuure
tähtsuse. Ühes sellega peab kõige suuremat rõhku
panema iga üksiku wõitleja karakteri wäljaare-
nemisele. Juba sõjariistade mõju tõttu on tõusnud nõud-
mine iga üksiku wõitleja püsiwuse, otsuswõime ja julguse
järele, kuid siia juurde tuleb weel ajaolu, et üksikud wõitlejad
uue wõitluswiisi tagajärjel on rohkem kui waremalt iseenda
hooleks jäetud. Neid ei kisu enam kaasa kaaswõitlejate mass.
Tihti on nad ära kistud juhtide otsekoheste mõju alt ja jäetud
iseenda kohusetunde ja sisemiste wäärtuste hooleks. Sarnases
olukorras wõiwad nad moodsa lahingu nõuetele
küpsed olla ainult siis, kui nad sisemiselt kind-
lustud ning arenenud, ja distsipliini mõiste, see
sõduri pääwoorus, neile werre ning kehasse on
imbunud“.

Kolmandaks, uued jalgwäe sõjariistad nõuawad endi kasu-
tamiseks „intelligent wõitlejaid“. Nuiaga on lihtsam wõidelda
kui mõõgaga, mõõgaga — kui liht püssiga, liht püssiga — kui
moodsa kiirlaskwa ja tabawa wintpüssiga, wintpüssiga lihtsam,
kui automaatriistaga. Nii siis, sõjariistade tehniline arenemine
nõuab ka intelligendimaid kasutajaid.

Neljandaks, pääle hästi arenenud kohusetunde ja kindla sisemise väärtuse nõuavad jalgwäe uued wõitluse formatsioonid ja wiisid palju intelligendimalt mõtlejaid wõitlejaid, kui warem, sest bataljoni karrees Napoleoni sõdades oli kergem wõidelda olukorra hindamise mõttes iga wõitleja poolt, kui tihedais ahelikes 1870 a. sõjas, wiimastes — kergem, kui rühmade ahelikes 1904–1905 a. sõjas ja, lõpuks, wiimastes kergem kui meieaja wõitluses „wõitlus-gruppidega“ (le groupe de combat).

Wiiendaks, Mauduis (d'Infanterie) ütleb: Meieaja lahing on kestew. Wõitleja ei ole enam oma ülemuse ja kaaswõitlejate otsekohese walwe all, tema julgus (kangelaselikkus) ja tema hirm (argtus) wõiwad jääda tähele panemata ülemuse ja kaaswõitlejate poolt. Meie aeg ei luba argtuse eest füüsilist nuhtlust, wange enam ei tapeta. nii siis hirmu tähtsus lahingwäljal suureneb sedawõrd, kuiwõrd areneb sõjariist ja inimkonna kultuur.

Siit selgub, et wõidab ühesuguste sõjariistade juures see, kel kõwem psüühika (kohusetunne, sisemine wäärtus, waimustus ning distsipliin). Ajalugu näitab, et ka halwemate sõjariistade juures wõitis see, kel kõwem psüühika. Nii Saksa jalgwägi — waatamata liitlaste tehnilise ülekaalu pääle — niikaua, kui tema psüühika terve oli (liitlaste propaganda häwitas Saksa sõjawäe), suutis eduga wastu panna. Sõjariistade mõjule pinna ettewalmistajaks on nüüd propaganda (kihutustöö), et lõhkuda waimu (psüühikat).

Kihutustöö on uus sõjariist waimu wastu, et wapustada sõjariistade tarwitajate psüühikat.

Nii siis, inimene on alus, sõjariist — abinõu.

Nii näituseks ütleb Prantsuse juhtkirja lõppsona tänkide ja jalgwäe koostöötamise kohta:

„Kokkuwõetult, tänkide ja jalgwäe edurikas koostöötamine nõuab jalgwäelt kindlat tahtmist wõidelda, mitte oodates, et tänkid kõik raskused ära wõidawad“.

Oma eeltoodud mõtete illustreerimiseks toon weel 8. juulil s. a. nädalleht „l'Opinion'is“ kindral Ecochard'i sulest ilmunud ning väga suurt tähelpanu sõjawäes ja seltskonnas äranud artikli „La crise de l'infanterie“ põhimõtted.

I. Jalgwäe wäärtuse langemine on ka terve sõjawäe wäärtuse langemine, milles elawa jõu suurem osa — on jalgwägi.

II. Kas wõib kahtlust olla jalgwäe wõimes lahingus? Kas siis tõesti peab oletama, et tulejõud on tema osa wähenanud,

kas ei ole mitte õigem — kindel olla, et ta ülesanne on raskemaks saanud sedawõrd, kuiwõrd on lahingu intensiivsus kaswanud? Jätame wahela need pikad perioodid — ütleb kindral Ecochard — mille kestwusel jalgwägi kaewus, kõige õigemalt defineerides, kindlustustesse. Need, kaewikuis istumise ajad on ainult kahe lahingu wahelajad, ja kuigi jalgwägi palju kannatas kaewikuis istudes, siis üldiselt wõttes on tema olemine kaewikuis taoline seisakule sõjariistaga jala juures. Olemine kaewikus ei olnud lahing („Ce n'était pas la bataille“). Tegelik lahing algab ja lõpeb jalgwäe tegewusega. Ükskõik, kas meil tegemist on waewarikka lähenemisega ehk pääletungimisega sügawais formatsioones ehk teiste tulewase sõja wõitluse pääwiisiga — liikuma sõja operatsioonidega ehk edu otsekohese ärakasutamisega, õnnestanud äkilisel sissemurdmisel waenlase rindesse — ikka peab jalgwägi wõitluse otsast otsani wiima („... c'est toujours l'infanterie qui mène la lutte de bout en bout“).

Lahingus omab jalgwägi maaala, maaala, mis ainult tema oma wõib olla: see on maaala tema esijoonest kuni piirkonna piirini sügawusse, kus teda toetaw suurtükiwägi tegew on, selle maaala piirid on tingitud suurtükiwäe laskewõimalustest. Kas suurtükiwäe eelkäiwal toetusel ehk ilma selleta, kuid mõlema poole jalgwäelased peawad hiljem ehk warem, et wastast tõrjuda ehk temale wastu panna ehk teda wangistada, sisse tungima piirkonda, kus nad ainult oma sõjariistade jõu pääle wõiwad toetuda („... à compter que sur ses propres armes“). Ja just sellest jalgwäe kaksikwõitlusest ongi tingitud lahingu saatuse („Et c'est des duels d'infanterie qui s'y livrent que dépend, en fin de compte, le sort de la bataille“).

Tule kaswaw jõud saab nõudma weel pikemaid rindeid ja suuremat sügawust, mille läbi weel suuremaks tõusewad nõudmised jalgwäe osawuse ja liikuwuse järele manöwreerimisel („... à imposer par suite à l'infanterie plus de souplesse dans la manoeuvre“).

Pääle selle peab tulewikus pääletungil weel silmas pidama, et raske suurtükiwäe laengute juurdewedu tihti eitakse just selle tõttu, et liikumine teedel oleks wõimatu ja sünniks ainult maastikjõuwankrite abil („de son transport sur chenilles“) — wõib olla tulewikus lahendakse laengute juurdeweo küsimus. Selle tõttu tuleb jalgwäel tulewikus sama tihti kui wanas minewikuski enda sõjariistadega enesele teed rajada

III. Ükskõik, missugune jalgwäe ewolutsioon saab olema, kas ta ilmub lahingwäljale soomustud ehk lahtiselt, kas kiirelt liikuw ehk pikkamisi (lente ou rapide) — ta jääb ikka selleks sõjariistliigiks, kes otse waenlasele kallale tungib („l'arme qui aborde directement l'ennemi“), kes kandma peab otsustawa jõuakti (l'acte de force) raskuse, ja kõigi teiste sõjariistliikide ülesandeks on teda toetada.

Jalgwäe kätte jääb ikkagi lahingu saatus, jalgwäe wõit ehk kadu saawad ikka terwe sõjawäe wõiduks ehk kaduks olema.

IV. Õigus, automaatristad, wõib olla, muutsid formatsioone enam kui suurtükid, millega muutus ka sõja pilt. Praegu on tuli lahingu walitseja, aga tuli ei kõrvalda jalgwäewõitlust, wastupidi, ta teeb lahingu intensiivsemaks, keerulisemaks ja wihasemaks („Aujourd'hui, c'est entendu, le feu est maître. Mais, loin de supprimer la lutte d'infanterie, il ne fait que l'intensifier, que la rendre plus complexe et plus dure“).

V. Sõda on jõu (wägiwalla) akt, teda wõib wõita ainult jõuga, materjaalse, pääasjalikult aga moraalse jõu ülekaalul. Wõit naeratab mitte neile, kes kaotusi kardawad, waid neile, kes kõige paremini mõistawad otsaesist kuuli alla asetada („la guerre, acte de force, ne ce gagne que par la force, force materielle, mais avant tout force morale; que la victoire ne va pas à celui qui craint les risques, mais, au contraire, à celui qui sait le mieux les affronter“).

VI. Materjaalse ja moraalse jõu kaswamine peab koos käima, siis on wõitlusjõud kohutaw. Moraalse jõu langemisel langeb nullini ka materjaalne jõud.

Lõppsõnas jõuab kindral Ecochard otsusele: Antud sõjawägi on seda wäärt, missugune wäärtus on antud sõjawäe jalgwäele, sest jalgwägi on sõjariistlik, mis ajab waenlase seisukohtest wälja („chasse l'ennemi de ses positions“).

Ta ütleb edasi, et kõige parema suurtükiwäe ja tehniliste wägede, kuid halwa jalgwäe juures ei ole tehniline jõud muud kui magus saak waenlasele („de faciles trophées à une infanterie ennemie“).

Kindral Ecochard'i töö hüüdsõna on: „Ayons donc, avant tout, une infanterie soide“ (Omame siis eestkätt hää jalgwäe).

Samale otsusele jõudis, kuid neli aastat waremalt, kindral Ludendorff 15/VII.1918 a. pääletungi werisel nurjaminekul Reims'i pääle.

„Waatamata kõigi uuenduste pääle suurtükiwäes“ — kirjutas kindral Ludendorff — „on edu lahingus jalgwäest ärarippuw rohkem kui kunagi enne.“

„La Revue d'Infanterie“ toimetus (Nr. 360. I/IX.1922 a.), tuues kindral Ecochard'i juhtkirja, lisab weel juurde muu seas, et sõjawäe kohta, mille suurepäraseid tehnilisi sõjariistad („de belles armes spéciales“) ja weriwaene jalgwägi („une infanterie anémiée“), wõib öelda, et see on kallide asjadega ehitud surnu („orner un cadavre“).

Siit selgub, et inimese tähtsus on jäänud ikka esimesele kohale ja on päälegi märksa tõusnud.

Muudatus sündis sõjariistade tehnika arenemisega selles, et nüüd üksiku wõitleja tublidus ja intelligents wõrreldes endiste aegadega omawad esimese järgu tähtsuse tegutsemises moodsa lahingu olukorras.

Nüüd on tähtis üksiku wõitleja kõrge intelligents ja kõwa psüühika, aga mitte mass.

Et inimene on jalgwäe alus, on tähtis tundma õppida tema psükoloogiat. Psükoloogia õpetus jaguneb: üksiku inimese psükoloogia ning massi psükoloogia õpetusteks.

Tähendan ära ainult nii ühe kui teise õpetuse algmõisted.

INIMENE.

Inimest harilikult defineeritakse kui tarka, mõtlewat looma.

Looma — sellepärast, et ta on olemus, kes omab instinkte, kalduwustega neile alluda.

Tarka, mõtlewat — kui olemust, kes suudab teadlik olla oma instinktides ning neile wastu panna.

I. Liigutused.

Tegewus awaldub liigutustes.

Liigutuse agendid on musklid. Ei oleks neid, ei oleks ka liigutust.

Liigutused wõiwad olla teadlikud (tahtelised) ehk instinktiivsed. Tahe mõjub pääaju pääle. Ärritus antakse edasi selgroo üdissi ja säält liigutusnärwidega musklitele, mis hakkawad tegutsema. Selles seisab teadlikkude ehk tahteliste liigutuste mehanism.

Suurem hulk meie liigutusi sünnib ilma pääaju osawõtmeta, Tihti pääajus ei olegi selget ettekujutust tehtud liigutusest. Väline mulje, mis wastu wõetud tundmusnärwidega, tungib selgroo üdise ja liigutused sünnivad ilma pääaju osawõteta. Need on instinktiivsed liigutused. Nad wõiwad olla omandud loodusest ehk kätteõpitud. Nende allikas on selgroog.

Liigutuste intensiivsus on tingitud musklike ehk lihaste jõust ning ergutaja jõust. Inimene nõrkade musklikega wõib saawutada suuremat pingutust kui inimene tugewate musklikega, kui esimene wõtab tarwitusele kõwema tahte ehk kui ta on walju ergutaja mulje all (wiha, hirm, armastus jne.). Et kõigi muude ühesuguste tingimuste juures saawutada teatawat tööd, tarwitseb tugewate musklikega inimene vähem oma taht pingutada, kui inimene, kes nõrk musklike poolest.

Siit selge, mis otstarbeks tuleb väljaõppe juures harjutada sõduri muskleid: et neid kõwendada, et selle tagajärjel saawutada wõimalikult suuremat töö resultaati wõimalikult vähema tahtepingutusega. Teisest küljest, nii väljaõppe kui kaswatuse juures tuleb harjutada tahtjõudu, et ta kõweneks, et oleks wõimalik sundida muskleid tarwilikul silmapilgul andma wõimalikult suuremat pingutust.

Liigutuste täitmise kiirus. Liigutus ei sünni mitte walgukiirusega. On kindlaks tehtud, et teadlikkude liigutuste tegemiseks on tarwis:

a) teataw aeg mitmesugusteks füsioloogilisteks aktideks, mis sünnivad pääajus;

b) aeg käsu üleandmiseks närwide abil;

c) aeg, et muskel asuks liikwele, s. o. aeg silmapilgust, millal käsk saadud, kuni silmapilguni, millal algab tegewus.

Aeg, mis tarwilik liigutuse täitmiseks, on mitmesugustel inimestel mitmesugune. Tema ongi wahe aluseks pikaldaste ja kiirliigutustega inimeste wahel.

Mitteteadlikkude liigutuste kiirus on suurem kui teadlikkude. Siit selge, miks peab püüdma meeskonda nii välja õpetada, et wõimalikult suurem hulk talitusi sõjariistade juures ning ümberriiwistustel sünniks allteadlikult.

Peab tähendama, et tahte pingutus mõjub täitmise kiiruse pääle.

Teadlikkude liigutuste ergutajaks on tahe, mille allik pääajus. Pääaju wõib wäsida. Ta wäsib tahtmast. Teadlikud liigutused täidetakse seda halwemini, mida enam wäsinud pääaju. Pääle selle on tahe psükoloogiline tegur. Iga ärritus, mis mõjub rõhualt tahte pääle, teeb teadlikud liigutused mit-tetäielikkudeks.

Teadlik liigutus nõuab tähelpanu, seega wäsib omakorda. Siit selge, mispärast wäljaõppe juures on tarwilik saawutada, et wõimalikult suurem hulk talitusi sõjariistade käsitamisel ning ümberriiwistustel sünniks allteadlikult. Mitteteadlikud liigutused, kui nad on wäljaõppe saawutus, wäsitawad palju wähem pääaju tahtmast ja ei nürista tähelpanu.

Mitteteadlikud liigutused on instinktiivsed wõi kätteõpitud (instinktiivne liigutus — käe äratõmbamine tulise asja juurest, kätteõpitud liigutus — wehkleja käe liigutus enda kaitseks ehk püssiluku kinnipanek laskja poolt, kes otsib silmadega põõsasse kadunud waenlast).

Instinktiivsed liigutused. Need on liigutused, mis kaudselt wõi otsekohe on wälja kutsutud alalhoidmise instinktist. See instinkt omab mitmekesiseid worme. Nende mitmekesidus kaswab sedawõrd, kuiwõrd areneb loom. Mitmes elupõlwes on instinkti wormid ka mitmesugused olnud ning muutunud, kuid meile üleantud instinkt ikkagi loob meie olewuse aluse, aluse, mida wõimalik raskelt muuta, ainult pika tööga tema kallal. Loodus ei tee hüppeid. Instinkti wõib alistada, kuid mitte häwitada. Tahe walitseb teda. Tahe teeb seejuures pingutuse ja wäsib. Kui see pingutus kaob, nõrgeneb, siis instinkt pühitseb wõitu (wõitleja hingeelu ja talitus sõjariistade juures ehk manõwreerimine lahingus häwitawa tule all).

Liigutused, mis kätte õpitud, omandud, ehk refleksid. Instinktiivseile liigutustele, mis meie arwates kahjulikud, seame wastu kätteõpitud liigutused. Kätteõpitud liigutuste tihe kordamine teeb nad lõpuks ka instinktiivseiks.

Kaswatus on reflekside ehk harjumuste looming.

Le Bon ütleb, et kaswatus seisab selles, et teadlikud talitused asetada allteadlikkusse.

Sarnasele kaswatusse mõistele tehakse tihti etteheiteid, et ta püü automatismi poole häwitab tahtet. Sellel etteheil puudub alus. Omandud harjumus (refleks) ei ole muud kui tahe, mis koondud ehk korjatud wastupanuks instinktile. Kasulikkude harjumuste omandamine wabastab tahte teiste talituste läbiwiimiseks, teiste sõnadega, selle püüdega — wõimalikult suure hulga teadlikke talitusi wiia allteadlikkusse — kaswab tahte tugewus.

Siit on selge, kui tähtis on automaatriistade käsitamisel, hää kaader: kestwatel harjutustel asub talitus automaatriistade juures allteadlikkusse, mille tõttu tähelpanu ja tahe wabanevad ja suunitakse waenlase poole.

II. Wäsimus.

Wäsimus on takistuseks liikumisele. Teatawaks momendiks wäsimuse tõttu raueb meie tegewus.

Wäsimus on looduse seadus. Kõik mis töötab, wäsib, kõik mis elab (elu on ka töö), wäsib, kulub.

Wäsimuse mehhanismi tundmaõppimine on jalgwäe juhile ülitähtis, et tema teadlikult mõistaks tunda oma meeskonna wõimet.

Wäsimus on üks neist pääpõhjusest, mille tagajärjel kahaneb jalgwäe koosseis sõja ajal.

Selles küsimuses tuleb hoiduda kahest äärmusest: ihnu-
sest, s. o. üleliigsest inimeste jõudude kokkuhoidmisest, mille tagajärg on nende jõudude pingutuste mitretäieline kasutamine tarwilisel momendil, ehk pillamisest, s. o. mõistmatumast jõu raiskamisest, mis meie käsutuses. Ei ihnus ega ka raiskaja ei saawuta kasulikku tööd, esimene sellepärast, et tema õigel ajal ei tarwita ära tema käsutusse antud jõude, teine — et tal neid tarwiliseks juhuseks enam ei ole.

Juht peab lugema oma kohuseks ja õiguseks kasutada oma meeskonna jõude kuni wiimse pingutuseni isamaa hääks, kuid ühes sellega on ta kohustud ilmingimata hoidma neid jõude just selleks momendiks, millal tarwis, neid äärmiselt pingutama, nagu tähendud, isamaa hääks. Harilikul ajal peab ta hoidma kui kallimat teemanti iga oma mehe higitilka; ega kui tarwis, siis raiskama tema jõudu, hinnates tema elu mitte punase penni wäärtki. Selles seisab juhtimise oskus psüko-
loogilises suhtes.

Tihti juhid, teadmattuse ehk hoolimattuse tagajärjel, wäsi-
tawad asjata omi osi. Kas marshruti halb walik, liig warane wõi hiline wäljaastumistund ööpaigast — see kõik suurendab wäsimust, ja sõjawägi, kes wälja kannatab kasulikku wäsimust, kui tarwilikku, ei taha iialgi andeks anda asjata wäsimust. Sõjawäe asjata wäsitamine häwitab temas nii usku oma juhtidesse kui ka enda jõusse. Wabadussõja kogemused on näidanud, kuiwõrd tähepanelik peab olema meie jalgwäe juht just selles suhtes meie sõduri vastu, tema rahwusliku iseloomu pärast (wenelasega, näituseks, wõib mõndagi lolli wäsitamist lubada, ta unustab selle kohe — eestlane aga mitte).

Inimese wäsimuse tundmaõppimine on väga raske seepärast, et wäsimus wõib olla väga mitmekesine. On olemas töotawate muskliste kohalik wäsimus, üldine wäsimus, hingamise ja toitmise pääorganide wäsimus, mis oleneb tihti muskliste wäsimisest, on olemas tahte wäsimus, mis wäsib käsku

andmast väsinud musklitele, on muljenärwide väsimus, mis väsiwad muljeid wastu wõtmast jne. Kõik need mitmekesised väsimuse liigid mõjuwad wastupidi üksteise pääle, kindlaks teha selle ehk teise väsimuse ulatust on raske, kuid wastupidise mõjuwuse fakti on kerge selgeks teha. Igaüks teab, et füüsiline väsimus vähendab mõtteaparaadi töö wiljakust, igaüks teab, et seedimisorganide väsimus takistab nii teadlikku kui ka füüsilist tööd.

Lõõtsutamine (Asthma). Iseäralise väsimuse wormi loob lõõtsutamine. See on kopsude wäsitamine, mis on suurte pingutuste tagajärjeks ja mis wäljendub suures hingamise nõudmises. Lõõtsutamine kutsutakse wälja sellega, kui täidetakse suurt tööd (pingutust) väga lühikese aja kestwusel. Käemuskliite harjutamine kutsub harwa wälja lõõtsutamise, sest siin töötawad wõrdlemisi nõrgad musklid. Jalgade kiired harjutused, mille musklid väga tugewad, kutsuwad wälja lõõtsutamise, sest siin sündiw töö on väga suur ja sünnib lühikese aja kestwusel. Lõõtsutamise aste on otseproportsionaalne töö suurusele, mis täidetakse antud ajaga. Kui musklitele antakse puhkust, siis ei sünni lõõtsutamist. Wäeosas sünnib lõõtsutamine siis, kui täidetakse harjutust, mille täitmine nõuab lühikese ajaga niisugust tööd, mis käib üle musklite jõu. Iga üksiku sõduri ja iga osa jaoks on olemas norm, üle mille astuda ei sünni. Siit selge, kui tähtis on wäljaõppe juures silmas pidada meeste jõudu, et mitte wälja kutsuda niisugust pingutust, mille tagajärjeks tihti wõib olla lõõtsutamine, samuti on selge ka see, miks peab nii üksikut wõitlejat kui ka terveid osi treneerima, et musklite jõu tõstmisega saawutada wõimalikult suuremat pingutust ilma lõõtsutamisetä. Wäeosa, kes täidab rännakut üle normi, mis temale omane (see norm on tingitud wäeosa meeskonna jõust ja treneerimise astmest), ei tule kohale, ei jõua eesmärgile. Juht peab teadma, mis ta wõib oma osalt nõuda.

Ainuke abinõu lõõtsutamise wastu on peatused, wäiksed ja suured puhkeajad. Seejuures peab tähendama, et peab oskama hingata, ja inimestel, kes treneeritud ning hingamistele suurtel pingutustel õpetud, tuleb lõõtsutamine hiljem, kui õpetamata ja treneerimata inimestel. Pääle selle igasugune moraalne wapustus kiirendab lõõtsutamise tulemist, ärritud inimene hingab kiiremini kui rahulik.

Treneerimine. Kõigil on teada, et inimesed, kes praktiseeriwad teatawas harjutuses, anduwad vähem selle harjutuse eri väsimusele. Ni ei suuda pakikandja nii kaua maad kaewata kui maaharija, ja wiimane ei suuda niisugust raskust

tõsta kui esimene. Sarnane, pea täieline kinnitamine teatava wäsimuse wastu nimetakse treneerimiseks.

Peab eraldama treneerimise kaht liiki: üld^o ja eri. Häa jalgwäeosa peab eestkätt olema üldiselt treneeritud ja siis eriliselt nendes harjutustes, mis tema olewuse põhjaks on: rännakud, kiirjooks järkjooksuks, automaatriistade talitamine jne.

Üldtreneerimise aluseks on tahte kaswatamine, niisuguse tahte, mis mõistab musklitelt nõuda ka walutoowat tööd, mis suudab asetada organismi sarnasesse seisukorda, mis tarwiline mitmekesiste füüsiliste pingutuste tegemiseks.

Inimest, kes üldiselt treneeritud, wõib kohe hakata eriliselt treneerima. Jahimeest, kes palju käinud, wõib kohe hakata rännakkäikudeks treneerima. kuna *aga seda ei saa teha mõne kantseliamenikuga*. Sportlast wõib kohe hakata treneerima laskeasjanduses, mida aga ei saa teha mõne kaupmehega. Siit selge, miks nii tähtis on, kui tahetakse hääd jalgwäge saawutada, kaswatada noorsoos spordi waimu.

Kuid üldtreneerimisest on weel wähe. Maaharija, kes harjunud raskete töödega ning pingutustega, ei suuda ilma eritreneerimiseta teostada suuri rännakuid. Asi seisab selles, et iga eriharjutus nõuab oskust, oskuses aga seisabki eritreneerimine.

III. Hirm.

Hirm on alalhoidmise tunde lihtsam worm. Teda on tarwis tundma õppida sõja olemuse arusaamiseks. „Lahingus põrkawad enamalt kaks moraalset kui füüsilist jõudu kokku, moraalset kõwem wõidab“.

Hirm on piinlik teema, sest tema on häbistaw nähtus. Hirmu tunda ei ole häbi, ta on loomulik tunne, kuid häbi on mitte temast jagu saada, häbi on mitte enesewalitsejaks olla. Hirm on fakt, ta on olnud ja saab olema kõigis aegades, nii kaua kui inimene koosneb kehast ja waimust. Wastupidi — ta saab kaswama ja seejuures proportsionaalselt häwitusabinõude arenemisele.

Kõige julgem inimene wõib wõita ainult teatava hirmu mõõdu; kui see piir üle astunud — pühitseb hirm püha. Hirmu mõõt muutub ja oleneb rahwusest, isiku mõistusest, tema ettewalmistusest ja olukorrast.

Hädaoht wanaaja ja meieaja lahingus. Inimene wõitleb wõidu saawutamiseks, ta loodab waenlast tappa ja ise ellu jääda. Wanaaja lahingus oli hädaohul hoopis teine iseloom kui meie ajal. Rooma legionäärid, kes tihedais riwistus-

tes wõitlesid, uskusid endisse ja oma naabritesse, nad teadsid, et jäädes riwisse on nad vähemas hädaohus, sest siis on nad kaitstud kaitsewarustusega ja toetud kaaswõitlejatega kügedelt ja tagant. Uskudes endisse ja oma kaaswõitlejaisse, olid nemad julged wõidu päale ja enese tabawuses. Ja tegelikult olid kaotused wõitjatel väga wäiksed, sääljuures kui wõidetud said häwitud. Lahingus Acheni all kaotasid wõitjad roomlased 300 meest, wõidetud teutoonid 100 000 meest; lahingus Cannae all kaotasid wõitjad kartaagolased 5.000 meest surnutena ja roomlased 70.000 meest. Nii siis, usk wõidusse wähen-das tuntawalt hirmutunnet, päälegi oli wõitlus lühike.

Hoopis teine on meie päiwil. Meieaja wõitleja tunneb end kogu aeg olewat kadu piiril. Wanal ajal oli julgus pandiks elu alalhoidmiseks, meie ajal on ta ennem pant surmaks, sest meie ajal riskeeriwad julged palju enam. Sõduri usk oma sõprade julgusesse ei kaitse teda enam, sest tema naabrid ei päästa teda kuulist. Usk wõidusse ei wähenda surma wõimalust, sest nüüd, wastupidi, kaotab pääletungija tihti enam kui kaitsekorras asuw.

Meieaja lahing kestab kaua. Wõitleja ei ole enam oma kaaswõitlejate ehk juhi otsekoheste walwe all. Tema julgus, tema argpüksus jääwad pea enamasti tähelpanemata. Meie ajal ei ole lubatud argpüksuse eest kehalist nuhtlust, wange ei tapeta. Nii siis, hirmu tähtsus lahingwäljal tõuseb sedawõrd, kuiwõrd areneb sõjariist ja inimkonna tsiwillsatsioon.

Oma sõnade illustratsiooniks toon lühikese wäljawõtte Junger'i raamatust: „In Stahlgewitter“. See raamat on tema päewaraamat. Ta ise — löökosade juht, kes laialt tuntud oma hulljulguse poolest lahingus, mitmel korral haawatud ja anderikas kirjanik. Ta kirjutab meieaja sõjalahingust: „Sõjapilt oli kaine ja hall, ning punane oli tema lipp, lahingwäli oli hullustuse kõrbe („eine Wüste des Irrsinns“). Mitte nii kui waremalt liikusid roodud lahingusse kõlawate, joowastawate helide saatel, ei olnud katkikistud lippe püssirohu suitsus näha! Ilus hommik ei naeratanud rüütlikuks wõitlemiseks ja rüütlikuks surmaks. Harwa katsid loorberid kangelaste päid. Ja ometigi, ka selles sõjas oli mehi, oli kangeasi selle sõna täies ulatuses. Oli mehi — pääleminejaid, tundmatuid raudkujusid (Dräufgänger, unbekante, eherne Gesellen), kellele ei olnud rõõmu antud joowastud olla oma hullmeelse julguses enda kaaswõitlejate silmade ees. Üksinda seisid nad lahingu põrgus ning silmitsesid, kui surm, punane rüütel, läbi udu galopeeris. Nende silmapiir oli mürsu augu äär (Ihr Horizont war der Rand eines Trichters), nende toetus — kohusetunne, ausus ja sisemine wäärtus. Nemand olid hirmu wõit-

jad (Überwinder der Furcht). Harwa oli neile rõõmu antud waenlasele silmi waadata, harwa jõudsid need julged mehed niikaugele, et nad enne surma waenlasele waenlast kohutawaid pilkusiid suutsid wisata, pääle seda, kui kõige hirksam oli juba seljataga. Nad langesid põgenewat waenlast mitte nähes, ja surm kattis nende silmad punase looriga. Ja kui nad jõudsid waenlase kaewikuteni, siis andsid nad oma wihale wabaduse, nad muutusid kaewikute tiigriteks (geschmeidige Tiger der Gräben), need „lõhkeainete meistrid“ (Meister des Sprengstoffes). Ja nad ei olnud imewäärt üksi lahingus. Mitte päewad, waid nädalad ja kuud istusid nad tilkuwates koobastes, ilma päikese soojust maitsemata, ja öösel seisid jällegi postidel, waatasid terawate silmadega pimedusse, täiel panemata kuulide lendu, ehk jälle, kui osawad jahimehed ronisid üle waenlase traadi „mitteolewusse“ (in die Öde des Niemandslandes).

Nii näeb siis wälja meieaja lahing wõitleja suhtes. Siit näete, kuidas muutus kädaohu worm meieaja lahingus.

Nii siis, hirmu tähtsus lahingwäljadel on kaswanud, ja see tähtsus on seda suurem, mida enam arenewad sõjariistad ja tsiwilisatsioon.

Hirmu mõju. Hirm on ärritus, ta hakkab mõjuma wähehaawal, kaswab, siis tapab waimu ning lõpuks kangestab inimest.

Tema mõju on analoogiline alkoholi mõjule. Hirmu mõju all inimesed on wõimsad kõige suuremate pingutuste pääle: nad hüppawad niisuguse laia kraawi üle, mida nad iialgi ei julgeks teha normaalses olekus; nad suudawad teostada ettekujutamata suuri ja kiireid rännakuid (jooksikud pääle lahingu kaotust). Mina ise olin veel hiljuti wabadussõjas sarnase hiiglasaawutuse tunnistajaks — aprillikuu wiimastel päiwil 1919 a, minu teada jalgsi, lippas üks 6. polgu poolroodu wähem kui 1½ tunni jooksul 12 wersta; samas lahingus, kuid juba Ruhja alt tulid paljud mehed minule arusaamata kiirusega Abja ja Öisu jaamadesse. Kui hirm on jõudnud teatawa piirini, siis laseb inimene end tappa, end mitte kaitstes, katset tegemata pääseda ärajooksmisega.

Alguses takistab hirm pääaju tööd, siis lõpetab, tähelpanu enam ei koonu, inimene on wõimas veel täitma ainult reflektiivseid liigutusi, olgu need hingelised, teadlikud ehk füüsilised. Siit see suur tähtsus, mis sunnib wäljaõpetamise ja kaswatamise juures püüdma, et wõitleja omandaks wõimalikult suurema kogu häid kasulikke harjumusi.

Hirmu füüsiline mõju on väga tundu, eestkätt wapus-
tab ta organismi rahulikku tööd, mõjub were ringjooksu, hinga-
mise ja toitmise pääle, waade tumeneb, ka kaunis nõrk hirm
tumendab silmi, mille tagajärjel on väga raske kasutada, näi-
tuseks, sõjariista tabawust.

Hirmu mitmekesised wormid. Hirmu wormid
muutuwad wastawalt rahwaste tõugudele. Kõik rahwaste tõud
alluwad hirmule sel ehk teisel mõõdul, sest hirm on omane
kogu inimkonnale, kuid mitte igaüks rahwastest ei tunne ühte-
moodi hirmu ja ei allu sellele ühesuguse kiirusega.

Hirm on mitmekesine ka üksikute inimeste juures: on
teada, et ühed inimesed juba sündimisest saadik vähem allu-
wad hirmule kui teised.

Hirm muutub ka olukorraga. Hispaanlased räägiwad, et
keegi ei wõi kindel olla et ta julge on, wõib ainult öelda, et
ta sarnane on olnud. Selle all tuleb mõista, et kõik inimesed
alluwad hirmule, teatawas olukorras ka see, kes pole hirmu
weel tunnud.

Ka füüsilised tingimused awaldawad ülisuurt mõju just
hirmuawalduste pääle — nälg, unepuudus, tuntaw werekaotus
teewad inimese tundlikumaks hirmu wastu. Kabuhirm sünnib
kõige enam wägedes, kes wäsinud. Nõrkus sünnitab hirmu
ja hirm omaltpoolt nõrkust.

Hirmu sünnitab mitte hädaoht, waid mõte temast. Näge-
mata hädaoht, teadmattus on kõwemad hirmu ergutajad, kui
awalik hädaoht. Siit selge, mispärast meieaja lahingus hirmu-
awaldus on kergem ja hirmu tähtsus tõusnud. Teadmattus,
nägemata hädaoht kutsub inimesel elawa ettekujutusega hir-
mu kiiremalt wälja kui inimesel pikaldase mõtteaparaadiga,
kuid wastupidi, esimese tähelpanu on kergem kõrwale suunida.

Kui hädaoht tundmata, siis nagu polekski teda. Nii, näi-
tuseks, sõja algul noored sõjawäed astuwad mehiselt lahingusse,
sest nemad ei tunne weel hädaohtu ja peawad endid kõrge-
mal waenlasest; ehk weel — inimene, kes ei tunne lennuas-
jandust, lendab kergema südamega, kui wana lendur, kes mit-
mel korral kukkunud.

Hirm, mõjudes pääaju pääle, waldab teda suure rasku-
sega, kui pääaju ei ole waba. Siit selge, et tegewuseta olew
osa langeb hirmu alla tihti kiremini kui liikuw ja tegutsew.

Kõige suuremaks hirmu sünnitamise põhjuseks on unta-
mattus, sest ta on seotud teadmattusega. Xenophon ütleb:
„Ükskõik mis mulje, kas mõnus ehk hirmus, aga mida vähem
teda ette näed, seda suuremat mõnusust ehk hirmu sa tunnend.
See ei leia kuskil nii suurt kinnitust kui sõjas, kus igasugune

ootamattus halwab hirmuga kõige tugewamaid". Siit on selge öösiste kallaletungimiste ja redude tähtsus. Mürsk, mis lõhkeb puhkawate osade keskel, ratsawäe rünnak osa pääle, mis warus ja loeb end väljaspool igasugust hädaohtu — demoraliseerib neid enam kui suured kaotused päaletungi ajal. Siit selge, miks Wene suurem sõjawäe juht Suworow — kõigist ilma juhtidest suurem sõduri hingeelu tundja — armastas ka harilikus elus enda osasid ootamattuse ette asetada, et kaswata neis harjumust mitte alluda ootamattustele lahingus.

Usk endasse ja põlgtus waenlase wastu wähendawad hirmu ilmumise kiirust, kuid hirmu ilmumise kiirus kaswab, kui see usk saab petetud, kui põlgtus ei leia mitte alust. Sõdur, kes usub enda sõjariista, omab palju enam põhjusi olla julge, kui see, kes sõjariista kasutada ei oska. Siit selge weel üks põhjus, mispärast pääle kõige muu peab väljaõpe sõjariistade kasutamiseks kõrge olema — ta kindlustab wõitleja usku endasse.

Kui tuld awada kaugelt ja ta seejuures jääb tagajärjeta, siis kaotawad wõitlejad tihti mehisuse, nende usk ja usaldus enda wastu on petetud.

Kohusetunne ja waimustus on hirmu kõige suuremad wastased. Kohusetunne, mis wiidud enesesalgamiseni, on kõrge tundmus ja nõuab püsiwat kultiweerimist, nõuab eelkäiwat iööd weel noorsoo kaswatamise juures. Waimustus on tugew tundmus, kuid langeb kiiresti. Näituseks, kõik meie teame, et ka Wene rahwas oli waimustud suure sõja algusel, kuid meie nägime ka, kui ruttu see waimustus kadus.

Harjumine hädaohuga teeb inimesed julgemaks — nad on juba wõitnud hädaohtu ja loodawad teda wõita alati, nad usuwad oma jõusse, oma osawusse ja õnnesse. Teadmattus on nende jaoks juba wäärtuse kaotanud, ehk igatahes mõjub ta nende pääle nõrgemalt (näituseks, miks lendur, kellel mitu wõitu õhus, nii julgesti wastasele kallale tungib — ta on harjunud hädaohuga, ta usub oma osawusse ja õnnesse, teadmattusi temal enam ei ole). Siit ka selge, miks meie ajal on väga tähtis hää kaader.

Harjumus hädaohus on pea alati ühekülgne, nii, näituseks, väga julge jalgwäemees, kes wähe tähele paneb wastase kuulipilduja tuld, wõib tunda kõige suuremat hirmu mere wastu, ehk julge õhulahingu lendur wõib väga arg olla hobuse wastu. Roomlased, julged jalgwäemehed, treneeritud sõdades hädaohu wastu, kohkusid, kohates Pyrrhuse elewante. Samasugune pilt oli suures sõjas: Saksa julge jalgwägi, harjunud moodsa lahingu hädaohtega, tugewa kohusetundega ja

walju põlgtusega waenlase wastu, kohkus, allus hirmule, wõib olla ka kabuhirmule, kui tema kallale esimest korda tänkid sõitsid.

Enesearmastus, auahnus, kartus nuhtluse ees, häbi — on wägewad tegurid hirmu wastu.

Inimene on öösel wähem julge kui päewal, sest tema kartust ei nähta.

Aga kõige paremateks hirmu häwitajateks inimese südames on — kohusetunne, mida juba ema piimaga sisse imetakse, rahwustunne (patriotism), riiklusetunne ning haridus ja pääle selle oma sõjawäe austamine. Sõjawäe organisatsiooniga peab weel püüdma saawatada tulewaste lahingu juhtide tundmist, usku ja austust nende wastu, seltsimehelikkust, arendama enesearmastust; spordi abil — arendama enese ülekaalu tunnet.

Igal juhtumisel peawad jalgwäe juhid ja õpetajad weel rahu ajal tundma õppima, sõjaajaloo uurimise põhjal, hirmuawaldust ja raugemata tööga püüdma arendada, kaswatada wõitlejates kasulikke harjumusi, mis wõimaldaksid wõitlejatele otstarbekohaselt tegutseda isegi hirmu mõju all.

Inimeste hulk ja sõjawäe osa.

I. Inimeste hulk.

Ohwitser juhib mitte üksikuid inimesi, waid sõjawäe osa. Sõjawäe osa on organiseeritud inimeste hulk. Siit on selge see kasu ohwitserile, mida annab temale inimeste hulga ja pärast sõjawäe osa psükoloogia uurimine.

Inimeste hulk on kollektiivne olemus. Inimeste hulk kui inimeste kogu ei wõi olla waadeldud kui aritmeetiline summa. Inimeste hulgal on oma eri iseäraldused, oma eri mõiste, oma eri muljed — see on tegelikult elaw olemus. Inimeste kogu ei wõi olla wõrreldaw mekaanilise seguga, waid keemilise seguga, mis annab täitsa uue olemuse.

Kui meie liitume inimeste hulgaga, kaotame meie enda isiku ja saame osa hulga wälimusest, meie moodustame ühe osa temast. Et liituda hulgaga, on wähe wiibimisest hulgas, on tarwis omada seda hulka moodustawate inimestega üldiseid kokkupuutumise punkte, kui seda ei ole, siis olete ainult päältwaatajad, aga mitte hulga osa.

Psükoloogilisest waatepunktist on hulk enam-wähem ühetaoline, ja see ühetaolisus on wälja kutsutud mitmesuguste

põhjustega: ühte tõugu rahwa pojad, rahvuslikkus, nii näituseks — eestlaste ehk lätlaste ehk soomalaste hulk; ühesugune sotsiaalne seisukord — ettevõtjate hulk, kaupmeeste hulk, tööliste hulk; ehk ühesugused tundmused ehk ideed — poliitiline hulk ehk usuline hulk.

Hulga tundmaõppimine on keeruline, sõjaasjanduse seisukohalt on hulga õppimine huwitaw, kui sõjawäe osa loomise algus. Tüübiliseks hulgaks selles mõttes oli, näituseks, meil wabadussõja algul weel organiseerimatu kaitseliit, sarnaseks tüübiliseks hulgaks on ka mässaja rahwas oma wäliste orjastajate wastu, sest nii sarnase rahwahulga üksikuid mehi kui ka kaitseliidus olewaid mehi haaras üldine tunne — rahwustunne ja soow kaitsta oma maad ja oma rahwust.

Hulga-üldkarakteristika. Hulk on kollektiivne olewus, kel omad iseäraldused; need eraldused on teised, kui teda loonud üksuste omad, mitte kvaliteedi poolest, waid kogu poolest.

Hulk on vähem teadlik kui teda loonud üksikud inimesed. Tema kaugeneb seda enam üksikute liikide loogikast ning weendumusest, mida mitmekesisemad on teda loonud üksused ja mida kaugemale on tema läinud oma tegewusest. Nii: harutamistest arusaamiseks on tarwis tähelepanu, aga hulk on vähem tähelepanelik, kui üksik inimene. Loogiliseks mõtlemiseks on tarwis üldtunnistud ja ärakatsutud lähtepunkti, aga inimeste hulk on harwa wõimas wastu wõtma üht ja sama tingitud lähtepunkti. Et hulgale selle ehk teise seisukoha õigust ära näidata, tuleb pöörata vähem arenenud ja vähem haritud liikide poole: esimesed ei hakka jälgima harutuste käiku, sest see wäsitab neid, teised aga peawad neid igawaks. Loogikaga läheb harwa korda kõigutada hulga weendumust.

Napoleon rääkis, et hulga poole pööramiseks on ainult kaks retoorilist (kõnekunsti) wormi: kinnitamine ja korramine. Meie ajani kuulsas 1796 aasta proklamatsioonis ei seleta ta sõjawäele mitte põhjusi, miks ta tugewam on waenlastest, ja ei püüa sugugi selgitada neile wõidu wõimalusi, ta lihtsalt kinnitab ning walgustab neile särawates kujudes selgelt wõidu tagajärgi.

Muljete, kujude, efektsõnade jõud awaldab hulga pääle suuremat mõju kui üksikute inimeste pääle, sest hulgas olemine, sellega kokkuliitumine vähendab loogilise mõtlemise wõimet. Pääle selle peab weel silmas pidama, et eeskuju on külgehakkaw, külgehakkawus läheb üle järeloomamise seaduse järele: kui keegi hulgas hakkab kisendama ehk jooksmas, ai-

mawad teised järele. Hulga tundmused ja kirk, samutigi kui üksikute isikute omad, kes hulka moodustawad, on tugewamad kui harilikult üksikute inimeste juures, just külgehakkawuse pärast. Julgus ja hirm on külgehakkawad. Ainult kangelane suudab alal hoida mehisust hulgas, kes pää kaotanud.

Hulk on wähem egoistlik kui üksik inimene, temale on eneseohwerdamine enam omane kui üksikule inimesele, sest üksik inimene, kes hulgaga liitunud, on oma isiku kaotanud ja seega ka egoismi, pääle selle, olles hulgas, tundes end hulga osana, tunneb ta enese olewat palju tugewama, talle paisab, et ta on ülijõuga olewuse osa, olewuse, kellele miski ei suuda wastu panna.

Aga hulk, teades oma jõudu, loeb end alati õiglaseks ja et miski ei tohi wastu panna tema jõule, tema õigusele, iga wastupanija hulgale paistab hulgale kurjategijana, seepärast et ta wastu hakkab kõigile. Selle põhjal on hulk türannlik ning karm.

Pääle selle tuleb weel tähele panna, et iga üksik inimene, kes kuulub hulka, tunneb oma wastutamattust; materjaalset wastutamattust seepärast, et ta kui isik kaob hulgas, moraalset — seepärast, et temal oma mõistet ei ole, üksik inimene tunneb end kaasakistuna wälistest jõududest, kujudega ja ergutajatega ja ei suuda neile wastu panna, ja seepärast loebki ta end wastutamatuks, mis ka teatawas ulatuses õige on.

Hulk, juhitud kujudest ja muljetest, on muutuw oma tundmustes, seepärast et kujud ja muljed muutuwad wahetamatult. Hulk, olles kaasa kistud külgehakkawusega, eeskujuga, wõib toime panna just wastupidist sellele, mis ta praegu tegi.

Sõjariistus hulk wõib toime panna kangelasetegusid, kuid see kangelaselikkus wõib iga minut kabuhirmuks muutuda. Rewolutsioonide, kodusõdade ja sõja ajalugu annawad selle kohta palju tõendusid ja näitusi.

Hulk, olles mitte wõimas loogiliselt mõtlema, olles juhitud ettekujutusest, on wäga alluw arwatawale hädaohule. Ärritud olekus hulk, tundes oma jõudu, suudab tormata wastase kallale, otsaesisega murda wastupanu, ehk anda end häwitada, kuid niipea, kui ta kaotab julgusetunde, mis aga kergelt wõib juhtuda, on hulk alluw tundmata hädaohule, selle tõttu jooksewadki mitteorganiseeritud hulgad ehk laialipaisatud ja demoraliseeritud sõjawäe osad, mis hulgaks saanud, kohe laiali, niipea kui nad tunnewad, et nad tiiwast ehk seljatagant haaratud. Organiseerimatu hulk wõib weel wõidelda kindluste taga, nähes hädaohtu otsekohe oma silmade ees, kuid on täitsa wõimetu väljasõja oludes, sest ta ei suuda manöwreerida, eriti aga meie

ajal. Siit selge, mispärast meie ajal on ülitähtis kõwa organisatsioon ja hää kaader, see ja teine on organiseeritud hulga luukere.

Hulgal on omad juhid, ilma nendeta hulk ei tegutse, ta ei ole organiseeritud. Kui hulgal juhte ehk õigem eestwedajaid ei olnud, siis ilmusid nad kohe. Hulga eestwedajaks on alati inimene, kes omab suuremal määral hulga kirgesid, kui teda oma etteotsa nihutanud hulk, ehk jälle inimene, kes sugugi ei allu hulga kirgedele, kuid kes hästi neid tunneb ning mõistab neile järele aimata ja neid osawalt ergutada. Haridus ja mõistuse ülekaal ei ole eestwedajale mitte kõige tarwilisemad, ta peab omama hüpnootiseerimise oskust ja tal peab autoriteet olema hulga ees. Tutwunedes igasuguste rewolutsiooniliste ajalugudega, tuleb alati imestada, kuiwõrd waimuwäsed on kõik kõned, millega hulkade poole pööratud ja millel on suur mõju olnud, waatamata selle pääle, et hulgas on olnud haritud inimesi. Kuid asi seisab selles, et ajaloo lugejad on inimesed, kes ei kuulu hulkade koosseisu, kellel lugemise ajal on normaalne mõistuse seisukord, s. o. kes wõimsad loogiliselt mõtlema ja kes lugemise ajal on väljaspool hääle, liigutuste ja eeskujude mõju. Eestwedaja mõjub hulga pääle mitte weendumise jõuga, waid tema kinnitab, kordab, annab särawaid kujusid. Eestwedajal on raskem hulka seisma jätta, kui kaasakistul. Ta on ise hulga osa. Wiies hulka enese järele, läheb ta ise hulgaga. Pääle selle, tema wõim hulga üle ei ole mitte suur: hulk on tujukas, omades liialdud ettekujutuse oma jõust, satub ta imestusse, kui kohtab tugewama wastupanu, ja siis süüdistab otsekohe selles oma eestwedajat. Eestwedaja, kes temale on olnud jumalaks, muutub kiiresti hulga ettekujutuses õnnestuste süüdlaseks. Mitte kuskil ei muutu juht õnnetuse korral nii kiiresti äraandjaks, kui just sõjariistus hulgas ehk mässawais sõjawägedes.

II. Sõjawäe osa.

Eeltoodud mõtted hulga kohta on kasulikud sõjaasjanduse tundmaõppimisel, seepärast et sõjawäe osa on kunstlikult loodud hulgast ja omab ikka kalduwusi raskeil tingimustel muutada hulgaks, s. o. pöörda tagasi oma algastmele.

Ja mis on siis sõjawäe osa? — Organiseeritud hulk. Ideaalselt waadates on sõjawäe osa täieline olewus: tema pääaju on tema juht, selgrooüdi ja närwid — kaader, musklid, mis sõnakuulelikult täidawad tahte käsked ja selgrooüdi reflekse — sõdurid.

Kaswatus ja wäljaõpe tegi sõdurid (muskliid) tugewaks ja sõnakuulelikuks, lõi kasulikke harjumusi (reflekse); kaadriid — noorem juhtiw koosseis (närwisüsteem) — on pikema aja kestwusel õpetud juhi (tahte) poolt ja wõiwad harilikus seisukorras tegutseda iseseiswalt. Juhil, kes kindel oma kaadri wõimes, wõib mõiste ja tähelepanu olla waba tähtsamaiks tegewusteks ja otsustamisteks.

Normaalses, terwes inimese kehas iga wäline tunne, mis wastu wõetud muskliga, antakse üle, pääaiju, kuid harjutud teguwiis, liigutus, täidetakse tihti warem, kui pääajus tekib täieline ettekujutus. Samutigi ideaalses sõjawäe osas esi- osade kokkupuutumine waenlasega antakse üle juhile, kuid warem, kui juht teeb otsuse, on hääd nooremad juhid juba asunud tegewusele wastawalt olukorrale, luues paremaid tingi- musi juhi tahte täitmiseks.

Sõjawäe osa on enam wõimas loogiliselt mõtlema kui hulk, sest ta on palju ühetaolisem, üldised alused on kõwe- mad ja enam tuntud nii juhile kui sõjawäe osa kihtele, kui see on hulga eestwedaja ja hulga wahel. Pääle selle, juht pöörab alluwate juhtide poole, need omalt poolt jällegi allu- wate poole j. n. e., nii et sõjawäe osa on hulk, kus kindla gruppeerimise põhjal antakse mõistusele loogiline käik wasta- walt iga grupi arusaamisele.

Organiseerimatu hulk on naisterahwas, sõjawäe osa on lähem mehele; esimene tegutseb rohkem tundmuste, teine aga — teadliku tahte põhjal.

Ideaalne sõjawäe osa, omades iseäraldusi, mis eraldawad teda hulgast, ühes sellega õige kaswatuse juures, hoiab alal ka hulga häid külgi — altruismi, mis kõwendud seltsimeheli- kuse tundega, entusiasmi, oma jõu tunde ja teadmise. Sõja- wäe osas peab wiima jõud, mis suruwad hirmu, kõige kõrgema astmeni, pääle selle, enesearmastus, distsipliin, harjumus alluda, nooremate juhtide eeskuju, usaldus seltsimeeste wastu ning weendumus, et sõjawäe osa, mis juhitud pääajust, ei kohku mingisuguse hädaohu ees, — on ideaalse sõjawäeosa alused, mis eraldawad teda organiseerimata hulgast ning annawad temale jõu.

Materjaalne ja moraalne riwi. Materjaalses riwis wäljendub sõjawäe osa wäline jõud. Materjaalses riwis on sõdur juhtide käes ja nende walwe all. Ta omab kindla koha oma seltsimeeste keskel, ta teab, et ta on kohustud jääma sellele kohale ja ei tohi lubamata lahkuda, tema, nii ütelda, tun- neb füüsiliselt sõjawäe osa jõudu. Materjaalne riwi on wälja- õppe esimene abinõu ja ühes sellega ka kaswatuses esimene

abinõu distsiplineerimiseks. Tihti, kriitilistel silmapilkudel, on väga kasulik asetada inimesi materjaalsesse riwwi, et neid kätte wõtta, muidugi wastawas olukorras.

Aga kui materjaalset riwi ei ole enam wõimalik alal hoida, siis peab teda wähetama moraalse riwiga. Moraalne riwi on tunne, mis wäljendub selles, et iga sõdur ja iga wäike wõitlusgrupp omab teadmise, et ta ei ole jäetud saatuse hooleks, et tal on oma koht ja kohustused, et temast mõeldakse, et tema tegewusest oleneb terwiku hääkäekäik ja, überpöördukt, et tema hääkäekäik oleneb terwiku hääkäekäigust. Moraalne riwi luuakse moraalse kaswatusesga, wäljaõppe juures. Tema toed on: oma tegewuse eesmärgi teadmine, wankumata kohusetunne, waimustus, wäljaarenenud seltsimehelikkus, wastastikune abistus, side, kiire käskude ja teadete üleandmine, juhtide austamine ja autoriteet.

Meie ajal materjaalne riwi on koondud riwi, moraalne riwi on wõitlusgruppide paigunemine ja wõitlusgruppides üksikute wõitlejate paigunemine lahingwäljal pääletungil ning kaitseil. Pääletungil ehk kaitse wisadus, kõigi wõitlusgruppide ühistegewus ja edu on mõeldawad ainult kindla moraalse riwi juures.

Eestlane, eestlaste hulk ja sõjawäe osa.

I. Eestlane.

Jalgwäelane on inimene, kes kuulub teatawasse rahwatusse. Et temast mõistet saada, on tarwis tundma õppida selle rahwatõu psükoloogilisi omadusi, kelle poeg ta on, sest rahwa iseäraldustest on tingitud organisatsioon, wäljaõpe ja jalgwäe taktika.

Üksikud inimesed eralduwad üksteisest, kuid nad omawad, kas nõrgemal wõi tugewamal kujul, oma rahwa tõu erijooni.

Iga inimene on pääle oma isikuliste iseloomu omaduste ka weel oma rahwuse raassiliste omaduste kandja. Seks tarwitseb wõrrelda kahte eri rahwa liiget. Kuigi nende iseloomudes palju sarnadust wõib olla, on neil siiski omadusi, mis neid järsult üksteisest eraldawad ja mis ühtlasi omased rahwusele, kelle hulgast nad pärit. Nii oletatakse harilikult, et wenelane on rohkem tundeinimene ja et ta armastab meeoleu mõjul tegutseda, kuna eestlane end mõistusest laseb juhtida.

Nii tihti, wõib olla, on raske wäliselt eraldada eestlast lätlastest, kuid tundes teatawa rahwa tõu omadusi, on raske ära segada eestlaste gruppi lätlaste omaga. Mis õige wäliselt, on weel õigem sisemiselt. Eestlane ja lätlane wõiwad ju tihti omada ühesuguseid wäiteid, tundmusi ja arusaamisi, kuid eestlaste grupp ei oma iialgi lätlaste grupi wäiteid, tundmusi, arusaamisi.

Nii siis, igal rahwusel on omad tõulised iseäraldused, millega ta naaberrahwastest erineb. Nagu iga üksiku indiividuumi kasvatamisel ja arendamisel, et töö wiljakas oleks, arendatawat põhjalikult peab tundma, samuti tuleb ka tunda iga rahwa tõulisi omadusi, et tema üksikutest liikmetest koosseiswate üksuste õpetamine tagajärgi annaks. Sest meetod, mis ühede õpetamisel hiilgawaid tagajärgi annab, pole teiste juures enam kohane. Kui kellegi hingelises tegewuses mõistus pääosa etendab, oleks otstarbetu püüda tunnete pääle mõjuda; ja ümberpöörduvalt, sünnib kellegi hingeline tegewus tunnete wallas, tuleb ka tundeile kõnelda.

Suurem hulk sotsialooge waatleb rahwa tõugu, kui päämist faktorit rahwaste ajaloo. Meie esiwanemate pikk rida on pärandanud meile pääle füüsiliste iseäralduste weel wäiteid, tundmusi ja mõisteid. Ringkond, kliima, sündmused mõjuwad inimese waimlise ehituse pääle, samuti kui füüsilise ehituse pääle, kuid see mõju waimlise ehituse pääle on nõrgem. Wälimus muutub, aga alus jääb muutmatuks. Füüsiline ehitus on wälimus, waimline ehitus on aga alus.

Ainult üks tegur wõib häwitada ehk muuta rahwa tõugu nii sisemiselt kui wälimiselt ja wõib kaasa aidata uue rahwa tõu loomiseks — see on wõõra were juurdewool.

Meie ajal Euroopas, samuti kui kogu ilmas, pea polegi täiesti puhtaid rahwatõuge; wõõra were segu annab end igalpool tunda, kuid ühelt pool nõrgemalt, teiselt pool aga tugewamalt. Nii, näituseks, wõib tähendada, et soomlaste tõug on were poolest puhtam kui eestlaste oma.

Eestlase ajalooline arenemine.

Juba tähendasin, et suurem jagu sotsialooge waatab tõu kui pääteguri pääle üksiku rahwa arenemiskäigus. Et eestlaste tõuliste omaduste kohta selgusele jõuda, peab ta iseloomu algtüüpi tundma ja teadma, missugustel mõjudel ja kuidas on see aegade jooksul muutunud.

Eestlaste esiwanemad asusid umbes kuuendal aastasajal p. K. oma praegusele asukohale Balti mere kallastel ja saar-

tel. Uude asukohta ilmudes leidsid nad säält germaani tõugu gootid ees. Kas wiimased uute asunikude eest lahkusid, wõi sulasid nad ühte, ei ole teada. Kuna eestlaste sisserändamine aegamööda ja rahulisel teel sündis, wõib oletada, et maa pärisrahwas sisse rännanud eestlastega ühte sulas. Paljud teadlased on walmis Balti mere rannikul elawais rootslastes wanade gootide järeltulijaid nägema. Kuid on põhjusi, mis lubawad oletada, et Eesti rannikuil asuwad rootslased on hili-sematel aegadel üle mere Rootsist sisse rännanud.

Esimestena tulid wist ja asusid endi praegustele asukoh-tadele Tallinna murrakut kõnelewate eestlaste suguharud. Hil-jem rändasid sisse, ringi ümber Peipsi järwe, lõunapoolse otsa, Wõru ja Tartu murrakut kõnelewad lõuna-eestlased. Wiimased on soomlastega kauem kokkupuutumises seisnud, nagu seda Wõru murrak tunnistab, mis Soome keelele lähedasem kui Tallinna oma. Kuid mitte üksi keele suhtes ei erine lõuna-eestlane põhja-eestlasest, waid ka oma iseloomuga. Lõuna-eestlane on liikuwam, wastuwõtlikum, seltsiwam, põhja-eest-lane on rohkem endasse koondunud, tagasihoidlik ja juurelda armastaw. Need iseloomude põhijooned, mis alamal üksik-asjalikumalt arutusele tulewad, pole mitte pikkamööda ajaloo-liste tingimuste tõttu tekkinud, wiimased olid tervele rahwale ühetaoliselt rasked, waid olid juba algusest pääle olemas. Nagu teada, langeb ka eestlaste lähim sugurahwas, soomlased, kahte hõimkonda, hämelased ja karjalased, kellede iseloomu põhijoo-ned erinewad wastawalt meie põhja- ja lõuna-eestlaste oma-dele.

Omas uues asukohas Lääne mere kallastel ja saartel sat-tusid eestlased tollaegse läbikäimise ja Põhjamaa kultuuri mõjukonda. Nad olid mitte üksi põlduhariw ja karjakas-wataw rahwas, waid tegutsesid ka kaubitsemisega, mis juba teatawat arenemise astet lubab eeldada. Saarlased ja mere-rannikuil elawad hõimkonnad olid ühtlasi ka osawad mere-mehed ja wõtsid kauge ulatusega sõite ette, olgu kas kaubit-semise eesmärgiga, wõi et wõõraid randu rööwida. Rootsii ajaloolised teated teawad mõndagi eestlaste rööwsõitudest kõnelda.

Eestlaste iseseiswusele paganluse ajal järgneb orjastu-mine, mis aastasadu kestis. Selle ajajärgu juures ei tule kaua peatuda. Olgugi et maa peremehed tihti wahetusid, ei too-nud see maa pärisrahwale ta raskes seisukorras mingit muu-datust, wälja arwatud ehk Rootsi aeg, kus rahwa seisukorda püüti kergendada. Eestlased olid ja jäid kõrwaliseks elemen-diks, kes maal ja selle ajaloos ainult passiwset osa wõisid

etendada. Pikaldane wõõraste walitsuse all wiibimine, rasked elutingimused ja igasugustelt waimlistelt tegewusaladelt eemalseismine ei jätnud muidugi eestlase iseloomu pääle nüristawalt mõjumata.

Ülest tõusust eestlaste juures, nii majanduslikult kui ka kultuuriliselt, wõib alles minewa aastasaja teisel poolel kõnelda. See oli niinimetud ärkamisaeg, kus suure hoo ja andumusega asuti rahvuslikule ülesehitawale tööle. Sellest ajast on pärit nii mitmedki kultuurilised ettewõtted, nagu laulupeod, esimesed põllumeeste seltsid, Aleksandri kool. Oma alguse sai ärkamisaeg Lõuna-Eestist, mille elanikud, nagu juba öeldud, wastuwõtlikumad ja liikuwama iseloomuga. Ka majanduslikud tingimused mõjusid seks kaasa, et rahvuslik ärkamine oma alguse Lõuna-Eestist pidi saama. Sääil on maapind, wõrreldes Põhja-Eestiga, wiljakam, talud suuremad ja juba warakult päri-seks ostetud. Ja kuna eestlased kuni wiimase ajani pääasjalikult põlluharijad on olnud, on sel kõigel wäga suur tähtsus. Ainult lähimas minewikus on eestlased ka oma kaubanduse ja tööstuse loomisele asunud ja näidanud, et neil nimetud aladel töötamiseks tarwilised omadused ei puudu.

Eestlaste karakteristik.

Elurõõmsat ja liikuwa iseloomuga lõuna-sakslast, baierlast, külma ja korraarmastaja preislasega wõrreldes, leiame, et nende iseloomud üksteisest suuresti erinewad. Wõrdleme me aga sakslast üldse mõne teise rahwusega, näiteks prantslasega, siis näeme, et baierlasel ja preislasel on siiski palju sugulust. Samuti on ka lugu põhja- ja lõuna-eestlasega. Wõrdleme me neid üksteisega, leiame neis palju eriwusi; wõrdleme me neid aga mõne wõõra rahwa liikmega, näiteks wenelasega, kaowad need eriwused. Seepärast tuleb esiteks kindlaks teha iseloomu põhijooned, mis lõuna-eestlast põhja-eestlasest eraldawad, et siis, neid kõrwale jättes, eestlase iseloomust üldise kujutuse anda.

Eesti proosakirjanikud, nagu näiteks Wilde, on Põhja-Eestist pärit. Põhja-eestlase kaaluw ja eritlew iseloom on sünnis, et romaani raamides inimhinge analüseerida. Põhja-eestlasele on omased mitmed haiglased hingelised nähtused, nagu usutuhinad ja usuhullustused, mis üldse omased süngeile juurdlewaile hingedele. Prohwet Maltswet, kes hulga enda järgi töötatud maale lubas wiia, wõis ainult Põhja-Eestis tekkida. Selle wastu on Lõuna-Eesti annud suurema hulga Eesti kirjan-duses tuntud lüürikuid. Ajutiste, warsti mööduwate tunnete

tõlgitsemiseks on lõuna-estlase hingelaad kohane, kuna inimhinge sügavuste kallal juurdlemiseks tal püsiwust ega ka tahtmist ei jaktu. Wõib öelda, et mõtteteadlased, proosakirjanikud, teadusemehed, üldse elukutsed, mis süwenemist ja juurdlemist nõuawad, Põhja-Eestist pärinewad, kuna Lõuna-Eesti rohkem liikkuwa elukutsega isikuid, nagu ajakirjanikke, näitlejaid, kirjanduse alal lüürikuid, annab.

Üldse aga wõrreldes eestlast kas wenelasega, ehk prantslasega, ehk poolakaga, peab tähendama, et eestlase mõtteaparaat töötab palju pikaldasemalt ja kaaluwamalt. Need mõtteaparaadi omadused on tingitud eestlase raskest minewikust ajaloos ja arenemises. Raske orjaeg on siin sügawad jäljed jätnud.

Kuid on iseloomujooni, mis omased suuremale hulga eestlastest, olgu ta Põhjast wõi Lõunast pärit. Üks niisugune eestlasele omane iseloomujoon on kangekaelsus, üleliigne jonnakus. Tuleb jutumisi ette, kus tühisel põhjusel, lihtsalt jonnakusest kulukat kohtulikku protsessi alatakse ja seni protsessitakse, kuni mõlemad pooled waesed.

Eestlane armastab üksildast, teistest lahus elu. Maal elatakse harwa külade kaupa, ja kus need olemas, püüawad talunikud külast wälja, oma ette asuda. Külas koos elades tuleb naabritega tihti kokku puutuda, ja eestlase iseka iseloomu juures on mõtete lahkuminekid ja tülid tühisel põhjustel alalised nähtused. Elatakse siis lahus, et naabritega mitte rohkem läbikäimises olla, kui tarwidus seda nõuab. Siit suur iseseiswus talitamisel. See kindel iseseiswus on eestlasel wankumata toeks olnud tema majanduslikul wõitlusel ikke ajal.

Nagu eestlane oma iseloomu pooldest seltsiw pole, samuti puudub tal loomupärane lõbusus. Lõbususe loomiseks, mis ta iseloomus puudub, on ta walmis kunstlikke wahendid, nagu alkohol, tarwitama ja suurel määral. Wiimanen joon on küll kõigile põhjamaalastele, kes sünge iseloomuga, enam-wähem omane. Seda eestlase iseloomujoont tuleb kindlasti silmas pidada noorsoo kaswatusel ning meeskonnaga ümberkäimisel.

Eestlase hingeline tegewus sünnib suuremalt osalt mõistuse wallas. Eestlase julguse allikas on mõistuses. Tema asjata ei ohwerda ennast. Ta kaalub, kas kadu toob küllalist kasu asjale wõi mitte. Eestlane ei riskeeri asjata. Tundeist laseb ta end harwa kaasa

kiskuda. Wähe tuleb ette juhtumisi, et eestlaste hulk waimustusse satuks ja omile tundeile wäljeneda lubaks. Ja kuigi wiimased olemas, püüab ta neid wõimalikult warjata. Samuti ei meeldi eestlasele, kui keegi liig suure andumusega ja waimustusega üles astub: ta leiab selle nagu ebakohasena, lubamatuna. Selle iseloomujoone tundmine on ülitähtis ohwitseridele õige pinna leidmiseks meeskonna õpetamiseks ning juhtimiseks.

Eestlase iseloomu omadustest tuleb alla kriipsutada tema püsiwust ja töökust. On tõsiasi, et warematel aegadel eestlaste piir wiimaste kasuks tasahilju Lätimaa sisse nihkus. Kohtadele, kust lätlased kitsaste olude tõttu sunnitud olid lahkuma, asusid eestlased. Lätlased püüdsid seda enda suurema kultuurilikkusega seletada, sest nad ei wõiwat nii kitsastes oludes elada kui eestlased. Kuid see wäide püsib nõrgal alusel. Eestlaste edasitungimise pääpõhjuseks oli püsiwus ja töökus, mis neile lubas kohtadel, kus lätlased omaga läbi ei tulnud, ära elada. Töö kohta tuleb pidada silmas veel üht eestlase iseloomu omadust. Meil areneb paremini wäiketööstus, sest eestlane armastab oma ette nokitseda. See on jällegi suure iseseiswuse tundemärk talitamisel.

Kokkuwõttes ülaltähendatut, wõib öelda eestlase kohta:

- eestlane mõtleb pikaldaselt, kaaluwalt;
- ta teeb aeglaselt otsuse, kuid on püsiw kord tehtud otsuses;
- ta armastab iseseiswalt talitada, tema julgus on mõistuse julgus ja mitte tunnete julgus;
- tema tegewuste ergutajaks on mõistus, mitte aga tunded;
- ta allub raskelt waimustusele ja seejuures ei lase waimustust ega oma tundmusi wälja paista;
- ta on sünge, püsiw, kannatlik, kuid
- ta on ühes sellega ka wihapidaja, kättemaksja, jonnakas.

Eestlaste hulk.

Tundes üldse hulga karakteristikat, wõime meie ära märkida ka eestlaste hulga iseloomu pääomadusi.

Eestlaste hulk on wähem, kui teiste rahwaste, näituseks wenelaste, hulk, juhitud tunnetest; eestlaste hulgale on enam omane tegutseda mõistuse põhjal, eestlaste hulk ei allu kergesti waimustusele, ta on sünge.

Eestlase iseloom annab ennast waljult tunda hulga moodustamisel; eestlaste hulk on kaaluw omis ettewõtteis, on külmawerelisem kui teised. Kuid eestlasel on ka kord tehtud otsus kauem püsiw. Eestlane on kättemaksja ja türanniline.

Eestlane sõjawäelasena.

Eestlase kui sõjawäelase õpetamisel kui ka juhatamisel sõja ajal tuleb arwesse wõtta, et ta omalt hingelaadilt on mõistuse inimene. Nagu juba öeldud, on raske teda waimustada. Wõitude puhul tekib temas waimustuse asemel uhkus ja endast lugupidamine, kaotuse puhul aga meelegeite asemel tüdimus ja ükskõiksus. Raske oleks teda sundida awantüristlikust sõjakäigust osa wõtma, kus kõik wõib kaotada, kuid samuti ka palju wõita. Kuid kaitseks, mis püsiwust ja kannatlikkust nõuab, oleks eestlane üks kohasemaist sõduritest.

Eestlaste iseloomu tähtsam joon — iseseiswus talitamisel ning püsiwus — lubab kinnitada, et tema wõib eduga tegutseda uue aja lahingu hõredais formatsioones. Temale on täitsa kohane tegutseda wõitlusgrupis, mis nõuab iseseiswust, püsiwust ning külmawerelsust.

Omas ülemuses hindab eestlane kõige rohkem asjalikkust. Mitte wälist külge ei nõua ta, waid sisu. Eestlase juhiks olla on wähe omada wormi ja aukraadi, on tarwis omada kindlat autoriteeti ning austamist. Eestlane tahab põhjalikult tunda oma juhte, wõõraid ta ei salli. Eestlane walwab piinlikult oma juhi talitamise järele ning arwustab, sest eestlane on mõistuse inimene. Mitte kuskil ei pea juht nii wali enda wastu olema, kui just eestlaste juht. Meil unustakse seda tihti. Põhjedud waljuse annab ta andeks. Ta ei taha, et teda hellitaks, kuid ta ei anna andeks, kui ta iseteadwust puudutakse wõi temaga haawawalt ja alandawalt ümber käiakse. Kuigi warjatult, kannab ta omas südames kaua meelepaha ja kibedust selle wastu, kes teda haawas, ja sündsäl juhusel ei pörka ta tagasi kätte tasumast.

Eestlaste juhtimiseks on tarwis alati üles seada kindel eesmärk, mis meeskonnale arusaadaw, eestlane wajab püsiwaks eesmärgi poole püüdmiseks weendumust otstarbekohasuses, ja kui see temale selge, siis on eestlaste sõjawäe osa püsiw ja kannatlik.

Et eestlane nõuab omalt juhilt sisu: teadmisi, oskust, siis on ülilitähtis omada hääd kaadrit — ohwitseri ja alamohwitseri.

Organisatsioon.

Sõjawäe sõjategewuse juhtimise hõlbustamiseks ning administratiivseks walitsemiseks jaotakse sõjawägi osadesse. Iga osa omakorda jaguneb ülewalt alla, s. o. wäiksemateks osadeks. Selles jaotuses ülewalt alla wõetakse üks teatawa suurusga osa jaotuse aluseks. See jaotuse alus kannab tihti — „taktilise üksuse“ nime ja ta peab rahuldama järgmisi nõudmisi:

- 1) ta peab küllalt tugew olema ja kui selle järeldus — küllalt iseseisew;
- 2) ta peab kergelt juhita w olema;
- 3) ta peab küllalt liikuw ning tegewuses painduw olema.

Tähendame, et mida tugewam teatud osa, seda suurem ta iseseiswus, kuid ka seda raskem tema juhatus ja vähem nii liikuwus kui ka painduwus.

Nendele nõudmistele kõige enam wastab jalgwäes — kui taktilise jaotuse üksus — kompani (la compagnie, — meelega wõtan selle enam-wähem üldtarwitusele tulnud sõna wene „pora“ — rood — asemele, sest peame ükskord ja igawesti end lahti kiskuma minewiku sidemeist).

Kindral Bernhardi („Vom Kriege der Zukunft“) ütleb: „Kompani saab küllikka jalgwäe taktilise alusüksuse moodustama („wird zwar immer die unterste taktische Einheit der Waffe bilden“), aga tema jaotus peab täielikult muutuma. Jaotus kolmeks rühmaks leidis suure sõja kogemuste tagajärjel kinnituse, aga rühmad tuleb jagada gruppidesse. Pääle selle, kompanis peab olema sidemeeskond ning tarbekorral weel löökosa („Stoss-trupp“), kui eriwaru kompani juhi kätes, tarwitamiseks otsus tawal kohal.

„Kompani jõud 250 mehe suuruses on Euroopa suure sõja kogemuste waral wähe kõlbulik meie aja „wõitlusgruppide wõitluses“ („im heutigen Gruppenkampf“). Kompani juht sarnase suure koosseisu juures kaotab ülewaate „wõitlusgruppide“ tegewuse üle. 150-meheline koosseis, wälja arwatud riwitud, on just küllaline“.

Sarnane waade on ka prantslastel.

Põhja-Ameerika Ühisriikide määrustik waatab kompani kui jalgwäe wäiksema üksuse pääle, mis on wõimas teataw aeg wõitlust pidama, omi kaotusi orgaaniliselt täiendades enda warust. Ühes sellega peab ta kompani administratiivseks üksuseks.

Järgneb